

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ ΜΑΣ

(ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ-ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ- ΓΛΩΣΣΟΔΕΤΕΣ).

*«Κάνας μύθος δέν εἶναι φεματινός».
(Παροιμία).*

ΤΟΜΟΣ Β'

1926

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΣΑΝ ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
Α΄. Ο ΑΠΑΝΩ ΚΟΣΜΟΣ.....	7
I ΣΥΜΠΑΝ.....	7
1. Ὁ οὐρανός.....	7
2. Τὰ Ἀστέρια.....	8
3. Ὁ Ἥλιος.....	9
4. Ἡ Σελήνη.....	10
5. Ἡ Γῆ.....	11
6. Ὁ Ὀλυμπος.....	11
II ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ.....	12
III Ο ΧΡΟΝΟΣ.....	13
IV ΕΡΓΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ.....	14
1. Χῶρες καὶ Τόποι.....	14
2. Ἐρείπια.....	15
α΄. Ἑλληνας. Ἀντρειωμένοι. Γίγαντες.....	15
β΄. Ὁ Διγενής.....	16
γ΄. Βασιλιᾶδες, Ρηγάδες. Τῆς Ὠριᾶς τὸ Κάστρο.....	17
V ΔΑΙΜΟΝΕΣ.....	18
α΄. Θαλασσινοὶ Δαίμονες. Γοργόνες.....	18
β΄. Δαιμόνια τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρα.....	19
1. Στοιχεῖα.....	19
2. Νεραΐδες.....	20
3. Οἱ Δράκοι.....	23
4. Οἱ Καλλικάντζαροι.....	24
5. Οἱ Ἀνασκελάδες.....	25
6. Οἱ Στρίγγλες.....	26
7. Ἡ Λάμια.....	26
γ΄. Δαιμόνια σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου.....	27
1. Οἱ Μοῖρες - Ἡ Τύχη.....	27
2. Οἱ Ἀσθένειες.....	28
3. Ὁ Βραχνάς.....	29
4. Τὰ Χαμοδράκια.....	29
5. Ὁ Χάρος. Τὸ ἀθάνατο νερό.....	30
6. Οἱ Βρουκολάκοι.....	32
7. Τὰ Φαντάσματα.....	33
Β΄. Ο ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΣ.....	35

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ γνωστὸς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας φίλος καὶ ἐργάτης κ. Δ. Λουκόπουλος, ἐπιθυμῶν νὰ μεταδώσει μέρος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τοῦ ζήλου, ὁ ὁποῖος τὸν Διαπνέει, διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὰς παραδόσεις του, καὶ εἰς τὸν πολὺν κόσμον, ἰδίως τῶν δημοδιδασκάλων, ἔσχε τὴν ὠραίαν ἔμπεισιν νὰ ἀφήσῃ πρὸς στιγμὴν τὸ τόσον καρποφόρον διὰ τὴν ἑλληνικὴν γλωσσικὴν καὶ λαογραφικὴν ἐπιστήμην ἔργον του καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν συγγραφὴν λαογραφικῶν ἐκλαϊκευτικῶν ἔργων, δι' ὧν νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν διδασκαλικὸν καὶ τὸν μαθητικὸν κόσμον τὰ προϊόντα τῆς σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρὸ ὀλίγον μᾶς ἔδωκε τὰς παροιμίας. Τώρα μᾶς δίδει τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν.

Καὶ εἵχομεν ἀνάγκην μιᾶς τοιαύτης διὰ τὸν πολὺν κόσμον. Τὸ παλαιὸν ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Νεοελληνικὴ μυθολογία» ἐκδοθὲν εἰς τὰ 1871, σήμερον ὄχι μόνον εἶναι κάπως πεπαλαιωμένον, μολονότι ἐν πολλοῖς διατηρεῖ τὴν ἀξίαν του, ἀλλ' εἶναι καὶ τελείως ἐξηντλημένον καὶ παλαιοπωλικῶς ἀκόμη δυσεύρετον. Τὸ δὲ νεώτερον, θεμελιῶδες διὰ τὴν νεοελληνικὴν μυθολογίαν, ἔργον τοῦ αὐτοῦ ἐπιστήμονος, αἱ Παραδόσεις, συντεταγμένον ὅπως εἶναι ἐντὸς αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν ὁρίων, ὄχι μόνον δυσπρόσιτον, ἀλλὰ καὶ δυσανάγνωστον εἶναι διὰ τοὺς πολλοὺς. Ὁ κ. Λουκόπουλος διὰ τοῦ παρόντος ἔργου του προσεπάθησεν ἀκριβῶς μὲ ἔκθεσιν ἐπαγωγὸν νὰ καταστήσῃ προσιτὸν εἰς τοὺς πολλοὺς τὸν μυθικὸν πλοῦτον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ ἀξίζει πράγματι νὰ γίνῃ γνωστός.

Ἐν πρώτοις ὁ νεώτερος οὗτος μυθικὸς κόσμος» μολονότι δὲν ἠυμοίρησε νὰ τύχῃ ποιητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς καλλιιεργείας, ὅπως ὁ ἀρχαῖος, καὶ δὲν ἔδωκεν ἐκ τῶν σπλάγγων αὐτοῦ τὰ ποιητικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀριστουργήματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκεν ὁ ἀρχαῖος, διατηρεῖ ὅμως ἐν ἑαυτῷ ὅλην τὴν δροσερότητα καὶ διαύγειαν τῆς ἀρχικῆς καὶ πρωτογόνου ἐμπνεύσεως καὶ πίστεως. Ὁ πλησιάζων πρὸς αὐτὸν αἰσθάνεται ἀμέσως ὅτι ἀπομακρύνεται τῆς πεζότητος τοῦ σημερινοῦ κόσμου καὶ μεταφέρεται εἰς ἕνα κόσμον πλήρη, ποιήσεως καὶ παιδικῆς ἀφελείας, χιλιάδας ἴσως ἐτῶν πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ἡμεῖς σήμερον μῦθον, ἀποτελεῖ διανόημα καὶ πίστιν. Ὁ δὲ προσεκτικώτερον μελετῶν αὐτὸν διακρίνει πολλάκις εὐκόλως τὰς διαυγεῖς ψυχικὰς πηγὰς, ἐξ ὧν ἀπέρρευσε ὅλος ὁ κόσμος οὗτος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ τὸν σημερινὸν κόσμον εὐρίσκομεν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀρχέγονον καὶ παιδικὴν τῶν λαῶν φαντασίαν καὶ πίστιν, ἐξ ἧς προήλθον οἱ πρῶτοι ἀφελεῖς καὶ ἀπερίτεχνοι πυρῆνες τῶν κατόπιν πλουσίων καὶ ποιητικῶν μυθολογιῶν τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ταύτης ὠφελείας, τὴν ὁποῖαν ἀρύεται κανεὶς ἐν τῆς σπουδῆς τῶν μυθικῶν τοῦ λαοῦ διηγήσεων, τῶν καλουμένων παραδόσεων, δι' ἕνα λογοτέχνην ἢ καλλιτέχνην δύνανται αὐταὶ νὰ χρησιμεύσουν ὡς πλουσία πηγὴ ἐμπνεύσεως. Καὶ ἐχρησίμευσαν πράγματι. Ἴσως ὄχι ὅσον ἔπρεπε, ἀλλ' ἐχρησίμευσαν πάντως. Εἶναι ἀρκετὰ τὰ διηγήματα, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ μας ἐνεπνεύσθησαν οἱ καλύτεροι τῶν νεωτέρων μας διηγηματογράφων, δὲν εἶναι δὲ δυσεύρετα καὶ τὰ ποιήματα.

Δι' ἓνα δὲ διδάσκαλον ἢ ἱερέα εἶναι ἀπαραίτητος ἡ γνῶσις τῶν μυθικῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ διδάξῃ καὶ νὰ καθοδηγήσῃ διότι αἱ μυθικαὶ αὗται παραδόσεις καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ἀποτελοῦν διὰ τὸν λαὸν κενὰ τῆς φαντασίας πλάσματα, ἀλλὰ πραγματικότητας, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν πολλαχῶς τὴν ζωὴν του, δυστυχῶς ὄχι πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ. Διότι πολλάκις συνδυάζονται πρὸς πίστεις καὶ δεισιδαίμονας ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι συχνὰ εἶναι ὄχι μόνον βλαβεραὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτόχρημα βδελυραί. Πόσα ἀσθενικὰ βρέφη δὲν ἀπέθανον ἐκτεθέντα γυμνὰ τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑπαιθρον ἀπὸ τὴν ἀνόητον πίστην ὅτι εἶναι νεραϊδόπαιδα, τὰ ὁποῖα αἱ νεραΐδες ἀντικατέστησαν εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων; Καὶ πόσοι νεκροὶ δὲν ἐξετάφησαν καὶ διετρυπήθησαν, μόνον καὶ μόνον διότι ἐπιστεύθη ὅτι ἐβρυκολάκισαν;

Δι' ὄλους αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη, τοὺς ὁποίους θὰ ἦτο μακρὸν ἐδῶ νὰ καταλέξωμεν εἶναι ἀνάγκη ὅπως εἴπομεν, ὁ μυθικὸς κόσμος τῶν λαϊκῶν παραδόσεων νὰ γίνῃ γνωστὸς εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερον κύκλον μεταξὺ τῶν μορφωμένων, οἱ ὁποῖοι ἔχασαν πλέον τὴν στενὴν πνευματικὴν συνάφειαν μὲ τὸν λαόν. Εἶναι δὲ ἄξιος συγχαρητηρίων ὁ κ. Λουκόπουλος, διότι μὲ τρόπον εὐκόλον καὶ ἐπαγωγὸν προσεπάθησε νὰ πληρώσῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἔλλειψιν καταλλήλου ἔργου μὲ τὴν Νεοελληνικὴν του μυθολογίαν.

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΣΑΝ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σὲ κάποιον μικρὸ χωριὸ τῆς Στερεᾶς ὑπηρετοῦσε ὡς δάσκαλος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ δασκαλικοῦ του σταδίου θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ διοριστῆ κι' αὐτὸς σὲ κανένα κεντρικὸ μέρος, σὲ καμιὰ ἐπαρχιακὴ πόλη τοῦλάχιστο, γιὰ ν' ἀπολαύῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς κοινωνίας ἀφθονώτερα· δὲν τὸ ἐπεδίωξε ὅμως. Αὐτὸς ὄντας ἀπὸ φυσικὸ τοῦ φυσιολάτρη, προτιμοῦσε νὰ ζῆ ἐκεῖ ἀπόμακρα ἔχοντας κοντὰ του πλούσια τ' ἀγαθὰ τῆς φύσης καὶ πιὸ χειροπιαστὴ τὴ λαϊκὴ ψυχὴ.

Τὸ ἔμφυτο, ἃς ποῦμε, τοῦτο ἐνδιαφέρον του τονώθηκε τὸ χρόνο ποὺ φοιτοῦσε στὸ διδασκαλεῖο. Πολὺ καὶ ἐξαιρετικὰ μεγάλη ἐντύπωση τοῦ ἔκαμε κάποτε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐμπνευσμένες ἐκεῖνες διδασκαλίες ποὺ συνήθιζε νὰ κάνῃ ὁ τότε διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου, μακαρίτης Παπαμάρκου. - Ἦταν ἡ ἐποχὴ, ποὺ κάποια ὑπέρτερη πνοὴ ἀναγέννησης φυσοῦσε στὸν πνευματικὸ βίον τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότητα, ἡ ἰδέα τῆς πατρίδας, ἡ νέα λεγόμενη μέθοδος ἦταν στὴν ἀκμὴ τους τότε γιὰ ὅλους μας ἠθικὲς ἀξίες. - Λοιπὸν ὁ μακαρίτης Παπαμάρκου, ὁ ἐλληνομαθέστερος ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς ἀλησμόνητης ἐκείνης ἐποχῆς, σὰν προφήτης μιὰ μέρα ἀπὸ τὴν ἔδρα του ἔλεγε, κι' ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου βαθιὰ στὴν καρδιά του σημείωσε: Δὲν εἶναι ἀξιοσπούδαστος μονάχα ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς βίος, παιδιὰ· κι' ὁ σημερινὸς ἐπίσης πρέπει νὰ γίνῃ ἀντικείμενο τῆς προσοχῆς καὶ τῆς ἔρευνάς μας, γιατί, ἂν καὶ τόσο μακριὰ ἀπ' τὸν ἀρχαῖο, ἔσωσε ὄχι λίγα στοιχεῖα του. Τὰ ἀνευρίσκουμε προσέχοντας στὶς διηγήσεις τοῦ λαοῦ μας, στὰ τραγούδια του, στὰ ἔθιμα, στὶς προλήψεις του αὐτές, τέλος στὴν κατὰ παράδοση πίστη του. Αὐτὰ ὡς τώρα τὰ περιφρονούσαμε. Ἄλλοι πιὸ ξυπνοὶ καὶ πιὸ προοδευμένοι ἀπὸ μᾶς, ἂν καὶ ξένοι, τὰ προσέξανε. Πολλοὶ μάλιστα γιὰ σκοπὸ τοῦ βίου τους βάλανε τὴ σπουδὴ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, καὶ χιλιάδες σελίδες ἀφιερῶσαν γιὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὕλικου βίου του. Εἶναι καιρὸς, παιδιὰ, κι' ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ξυπνήσουμε· ν' ἀγαπήσουμε κι' ἐμεῖς τὸν ἑαυτό μας. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀναγέννηση. Ἡ Λαογραφία, μιὰ πολὺ φρέσκη ἐπιστήμη, ποὺ γιὰ σκοπὸ τῆς ἔχει τὴ σπουδὴ τῶν κατὰ παράδοση λόγων καὶ πράξεων τοῦ λαοῦ, στὴν Εὐρώπη σήμερα κάνει θαύματα. Κι' ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἡ ὡραία αὐτὴ κι' ἐνδιαφέρουσα ἐπιστήμη βρῆκε τὸν ἀντιπρόσωπό της.

Ὁ καθηγητῆς στὸ πανεπιστήμιο - ἔζη τότε ἀκόμη καὶ «ἔδρα» - Ν. Πολίτης δούλεψε πολὺ γιὰ ν' ἀγαπήσουμε κι' ἐμεῖς οἱ νέοι Ἕλληνες τὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦνε τοὺς λαογράφους. Ἰδρυσε τὴ «Λαογραφικὴ Ἑταιρεία» κι' ἐξέδωκε καὶ περιοδικὸ «τὴ Λαογραφία». Σεῖς οἱ δασκάλου, ποὺ καὶ στὰ πιὸ ἀπόκεντρα χωριὰ τῆς Ἑλλάδας μας θὰ σκορπίσετε, θὰ βρῆτε στὴ μοναξιὰ σας μιὰ πολὺ εὐχάριστη ἐνασχόληση, ἂν θελήσετε νὰ εἰσδύσετε στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας. Πόσο πλούσιο καὶ φρέσκο ὕλικὸ δὲ θὰ μπορεῖτε νὰ προσφέρετε στὴ φτωχὴ ἀκόμα «Λαογραφία» μας!

Τέτοια περίπου λόγια ὁ δάσκαλος ἐκεῖνος ἔσπειρε. Ἡ διδασκαλία του αὐτὴ ἔπεσε σὰ σπόρος στὴν ἀγαθὴ γῆ. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου μαγεμένος ἀπὸ τὴ θερμὴ σύσταση τοῦ ἐμπνευσμένου δασκάλου του κοντὰ στὸν ἐπαγγελματικὸ του σκοπὸ ἔβαλε κι' ἄλλον σκοπὸ τοῦ βίου του ἐκεῖ στὰ χωριὰ ποὺ ἐπεθυμοῦσε νὰ ζῆ, τὴ σπουδὴ τοῦ λαοῦ. Περιφρονῶντας κάθε συντροφιά ποὺ κατεβάζει χαμηλὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ πρὸ πάντων τὸ δάσκαλο, περιφρονῶντας τὰ χωριάτικα χαρτοπαίγνια καὶ καφεενδιακὰ μικρολογήματα. Ζητοῦσε τὴν ψυχαγωγία του κοντὰ στὰ γεροντάκια καὶ τῆς γριουῶλες, κοντὰ στοὺς τόπους καὶ τὶς εὐκαιρίες ποὺ ἐκδηλώνετε τὸ ἀθάνατο μεγαλεῖο τῆς

ἐλληνικῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Ὁ θερισμὸς ὑπῆρξε μεγάλος κι ἡ συγκομιδὴ πλούσια· δημοσιευμένο κι ἀδημοσίευτο λαογραφικὸ ὑλικὸ ἄφθονο ἔχει σήμερα «τὸ Λαογραφικὸ ἀρχεῖον ἀπὸ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ προσπάθεια. Εἶναι εὐχαριστημένος - ἄς μὴ θεωρηθῆ παρακαλῶ περιαιτολογία μιὰ εἰλικρινῆς ἐξομολόγησι --- πῶς κι αὐτὸς κοντὰ σ' ἄλλους ἐργάστηκε γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς ἐλληνικῆς Λαογραφίας. Πολλὲς φορὲς τοῦ ἐρχόταν στὴ σκέψη κι εἶχε τὴν ἐπιθυμία, ἂν μπορούσε, νὰ μεταδώσῃ τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ στοὺς ἄλλους συναδέλφους, νὰ ὠφελοῦσε γενικώτερα μαθητὲς καὶ ὄλους, εἰ δυνατόν, τοὺς Ἑλληνας. Ξεκινοῦσε ἀπὸ τούτῃ τὴν ἰδέα: Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνας δὲ γράφανε ἀπάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει πιὸ πολὺ ἐδῶ στὸν κόσμῳ; τὸ «γνώθι σαυτόν»; Δὲν πρέπει νὰ γνωρίσουμε κι ἐμεῖς οὗ Ἑλληνας τὸν ἑαυτὸ μας πρῶτα; Κι ἅμα τὸν γνωρίσουμε, δὲ θὰ τὸν ἀγαπήσουμε πιὸ πολὺ; Κι ἡ ἀγάπη αὐτὴ δὲν τονώνει τίς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχουμε σὰν Ἑλληνας στὸν ἑαυτὸ μας, ποὺ τί ἄλλο εἶναι αὐτὸς «ὁ ἑαυτός μας» παρὰ ἡ Πατρίδα; Νὰ ἀπὸ ποιὲς σκέψεις ἀναχώρησε ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ συντάξῃ μιὰ κάπως συστηματικὴ μυθολογία νεοελληνικῆ, ὅπως τούτῃ, καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ στὴ μελέτη ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ξέρεῖ πῶς δὲν προσφέρει βέβαια σ' ὄλους ἐντελῶς νέες γνώσεις μὲ τὸ μικρὸ τοῦτο ἔργο ποὺ δίνει στὴ δημοσιότητα γιὰτὶ πολὺ πρωτύτερα ἀπ' αὐτὸν ὁ μεγάλος δάσκαλος, μακαρίτης Νικ. Πολίτης δημοσίεψε «Νεοελληνικὴ μυθολογία» στὰ 1874, καὶ τώρα διευθυντῆς τοῦ Λαογρ. ἀρχείου, ἀντάξιος τοῦ δασκάλου του μαθητῆς, κ. Στιλπ. Κυριακίδης δημοσίεψε στὰ 1923 τὴν «Ἑλλην. Λαογραφία» του. Καὶ μ' αὐτὰ τὰ δύο ἐπιστημονικὰ ἔργα μπορεῖ νὰ φωτιστῇ κάθε ἀνίδεος στὴ λαογραφία καὶ νὰ πάρῃ τίς γνώσεις ποὺ τοῦ χρειάζονται. Ἄλλὰ μὲ τὸ παρὸν βιβλίον ὅπως καὶ μ' ἄλλα ὅμοια λαογραφικοῦ περιεχομένου ποὺ ἔχει σκοπὸ νὰ βγάλῃ σκέφτηκε νὰ ἐκλαϊκέψῃ πιὸ πολὺ τίς λαογραφικὲς γνώσεις, νὰ ἐπισκεφτῇ δασκάλους, μαθητὲς καὶ πολῖτες. Ἐχοντας λοιπὸν στὸ νοῦ πῶς μ' αὐτὸν τὸν τρόπο προσφέρει κάτι νέο, ἀποφάσισε νὰ γράψῃ τὴ μικρὴ αὐτὴ νεοελληνικὴ μυθολογία μὲ τὴν ὅλως διόλου ἀνιδιοτελεῆ βοήθεια τοῦ διευθ. τοῦ Ἑλλην. λαογρ. ἀρχείου κ. Κυριακίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστεῖ, καὶ τὴν προσφέρει εἰς τὴ δημοσιότητα.

Α΄. Ο ΑΠΑΝΩ ΚΟΣΜΟΣ

I ΣΥΜΠΙΑΝ

1. Ὁ οὐρανός.

Τὸ τι πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες γιὰ τὸν Οὐρανό, μὴν περιμένετε νὰ σᾶς τὸ πῶ ἐδῶ.

Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπός μου. Ἀνοίξετε μιὰ ὁποιαδήποτε ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία, διαβάστε τὸν Ὅμηρο, καὶ θὰ τὸ μάθετε. Τὸ τι πιστεύει ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαός, αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα μας. Κι αὐτὸ εὐτυχῶς μπορεῖ νὰ τὸ μάθη ὁ καθένας μας ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γεροντοτέρων, ἀρκεῖ νὰ τοῦ γεννηθῆ ἢ περιέργεια νὰ ρωτήση. Ἀπὸ τέτοιες ἐρωτήσεις ποὺ ἔκαμαν περιέργοι, βγῆκε ὀλόκληρη ἢ θεωρία περὶ τοῦ Οὐρανοῦ ποὺ ἐκθέτουμε ἐδῶ πέρα.

Θέλοντας νὰ μάθη - ὅπως εἶναι φυσικό του - ὁ ἄνθρωπος, πρόβαλε στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του τὸ ρῶτημα: τί εἶναι ὁ Οὐρανός; Προσέχοντας στὸ φαινομενικὸ χρῶμα του ὁ ἴδιος βρῆκε τὴ λύση τῆς ἀπορίας του. Εἶναι λέει ἓνας γυάλινος θόλος ποῦ ἔχει τρυπες ὅπως τὸ κόσκινο· κι ἀπὸ τίς τρυπες αὐτὲς βγαίνουν καὶ πέφτουν κάτω οἱ σταλαματιές τῆς βροχῆς. Τὸ νερό, ποὺ βγάνει τὴ βροχή, βρίσκεται μέσα σ' ἄσκιὰ ποὺ στέκονται ἀπάνω ἀπὸ τὸ θόλο τοῦ Οὐρανοῦ.

Πολλοὶ παραδέχονται πῶς εἶναι δυὸ Οὐρανοὶ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον· ἄλλοι πάλι πῶς εἶναι ἑφτά τὸ ὅλον Οὐρανοί.

Οὐρανὸς καὶ Θάλασσα κάποτε ἦταν κολλημένα. Δὲν ἦταν ὅμως καὶ πολὺ εὐχάριστη αὐτὴ ἢ γειτονιὰ κι ἀποφάσισαν νὰ ξεχωρίσουν. Δὸς του λοιπὸν κλωτσιές ὁ ἓνας ἀπὸ δῶ, ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, ὁ Οὐρανὸς πῆγε ψηλά, πῆρε ὕψος καὶ ἡ Θάλασσα πῆρε βάθος.

Ἄλλοι παραδέχονται ἄλλο. Κάμανε συμφωνία ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Θάλασσα νὰ ἀπομακρυνθοῦν τόσο, ὅσο θὰ φτάση τὸ λιθάρι ποὺ δὰ ρίξουν. Πῆρε λοιπὸν ἡ Θάλασσα ἓνα λιθάρι καὶ τὸ πέταξε ψηλά πρὸς τὰ πάνω. Ὁ Οὐρανὸς ψήλωσε, ὡς ἐκεῖ ποὺ ἔφτασε τὸ λιθάρι. Τὸ παίρνει τότε κι αὐτὸς πάλι καὶ ρίχνει κάτω. Πῆρε καὶ ἡ Θάλασσα τόσο βάθος, ὅσο πῆγε ἢ πέτρα.

Ἡ Θάλασσα ὅμως δὲν ἔμεινε εὐχάριστη μὲν ἀπὸ τὸ βάθος ποὺ πῆρε καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὸ Θεὸ πιδὸ πολὺ. Ὁ Θεὸς δὲν τὴν ἄκουσε· τὴν καταράστηκε νὰ εἶναι ἀχόρταγη καὶ τὴν ἐχαλίνωσε μὲ τρεῖς τρίχες ἀπὸ τὰ ἀλογονουρά.

Ἀπὸ τότε λοιπὸν καὶ ὕστερα ἡ θάλασσα δὲ χορταίνει. Λυσσάει ἀπὸ τὸ θυμὸ της καὶ προσπαθεῖ νὰ κόψη τὶς τρίχες. Ἀπὸ τὶς πολλὰς προσπάθειες, ποὺ ἔβαλε, τὶς δυὸ κατώρθωσε νὰ τὶς κόψη ὡς τώρα. Ἡ τρίτη μένει ἄκοβη. Ἄν ὅμως, ὁ θεὸς μὴν τὸ δώσει, κατορθώσει νὰ κόψη καὶ τούτην, ἀλλοίμονο στὸν κόσμον! Θὰ πνιγῇ!

Καὶ ἡ ξηρά, λένε πὼς ἦταν πολὺ κοντὰ μὲ τὸν οὐρανὸ. Τὰ βόδια μποροῦσαν νὰ φτάσουν τὸ θόλον τὸ γυάλινο καὶ ἀλήθεια σηκώναν τὰ κεφάλια τους ἀπάνω καὶ ἔγλειφαν τὸν Οὐρανὸ.

Μιὰ, δυὸ φορές τὸ χρόνο, λένε, πὼς ἀνοίγει ὁ Οὐρανός. Καλότυχος ὁ ἄνθρωπος ποὺ πρόφτασε νὰ ζητήσει κάτι ἀπὸ τὸ θεὸ τῆ στιγμῆ ποὺ θ' ἀνοίξῃ ὁ Οὐρανός! Θὰ τόχῃ ἀσφαλῶς στὸ προσκέφαλό του τὸ πρωῖ. Ὁ καημένος ὁ λαὸς πιστεύει, ὅτι ἐπιθυμεῖ!

Αὐτὴ εἶναι ἡ πίστη τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὸν Οὐρανὸ, γιὰ τὴ Θάλασσα καὶ γιὰ τὴν Ἐηρά, τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ Σύμπαν, πίστη ἀληθῶς παιδιάτικη.

2. Τὰ Ἀστέρια.

Γιὰ λυχναράκια κολλημένα στὸ γυάλινο θόλον τ' οὐρανοῦ φαντάστηκε τ' Ἀστέρια ὁ ἀμόρφωτος ἄνθρωπος. Καὶ μήπως καὶ ἐμεῖς στὰ παιδικὰ μας χρόνια δὲν εἴχαμε τὴν ἴδια ἀκριβῶς πίστη; Στους ἀστερισμοὺς καὶ σὲ σημαδιακὰ ἀστέρια ἔδωκε καὶ ὀνόματα, δηλ. αὐτὰ ἐξαιρετικῶς τὰ προσωποποίησε. Τὰ περίεργα σχήματα καὶ τὸ μέγεθος του κάμανε ἐντύπωση. Ἔτσι λοιπὸν τὴν ἐφτάστερη Πούλια, ποὺ καὶ πρὶν ἀπ' τὰ μεσάνυχτα τὸ καλοκαίρι βγαίνει, τὴν ἔφτιασε Ἐφτὰ Ἀδερφάδες· μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐφτά, λένε, πὼς σκοτώθηκε, καὶ γι' αὐτὸ μόλις διακρίνεται. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔβδομο ἀστεράκι τῆς Πούλιας ποὺ τρεμοσβύνοντας ἀδύνατα, μόλις εἶναι ὀρατό. Ἄλλοι πάλι, τὸν ἀστερισμὸ αὐτὸ τὸν ἐξηγοῦν ὡς κλῶσσα μὲ τὰ πουλάκια της.

Τὸν ἀρχαῖο ἀστερισμὸ Ὠρίωνα ποὺ τ' ἀστέρια του φκειάνουν τὸ σχῆμα τ' ἀλετροποδιοῦ, τὸν ὠνόμασε ὁ λαὸς Ἀλετροπόδα, καὶ τὸ θέλει ἀρρεβωνιαστικὸ τῆς Πούλιας.

Τὸν περίφημο Γαλαξία μὲ τ' ἀμέτρητα ἀστέρια του, τὸν θέλει γιὰ κλεμμένο ἄχερο ἢ γιὰ Ἰορδάνη ποταμὸ.

Τὸν ἀστερισμὸ τῆς «μεγάλῃς Ἄρκτου» ποὺ λέγανε οἱ ἀρχαῖοι, οἱ νέου Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν Ἀρκούδα. Ἐκαμαν καὶ ἓνα μῦθος: Ἦταν λέει μιὰ βασιλοπούλα ποὺ ἔγινε ἀρκούδα καὶ τὸ τομάρι της τὸ κάρφωσαν στὸν οὐρανὸ. Ἄλλοι τὴν Ἀρκούδα τὴν θέλουν γιὰ «Ἄμαξα τοῦ Δαβίδ». Καὶ μήπως ἡ φαντασία μπαίνει σὲ χαλινό;

Τοὺς δυὸ λαμπροὺς πλανῆτες τ' Οὐρανοῦ, Ἀφροδίτη καὶ Δία, τοὺς φκείασαν Γιάννη καὶ Μάρω καὶ μάλιστα τοὺς θέλουν καὶ ἀγαπητικούς. Ἀπ' τὴν πολλὴ ἀγάπη ποῦχαν, παρακάλεσαν τὸ θεὸ νὰ τοὺς κάμῃ ἀστέρια. Ὁ θεὸς ἄκουσε τὴν προσευχὴ τους καὶ ἔκαμε τὰ δυὸ λαμπρὰ ἀστέρια Γιάννη καὶ Μάρω. Τὸ ἓνα βγαίνει στὴν Ἀνατολὴ πολὺ πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος, καὶ εἶναι ὁ μάγος Αὐγουρινὸς («τ' Ἀστέρι τῆς Αὐγῆς»). Τ' ἄλλο βγαίνει τὸ βράδυ, μόλις βασιλέψῃ ὁ ἥλιος καὶ ἔρθῃ τὸ πρῶτο σκοτάδι. Τὸ χειμῶνα ὁ Γιάννης βγαίνει στὴν Ἀνατολὴ ἀπάνω στὰ βουνά, καὶ ἡ Μάρω στὴ Δύση, κάτω στοὺς κάμπους. Τὸ καλοκαίρι ἀλλάζουν θέση. Ὁ Γιάννης βγαίνει κάτω στοὺς κάμπους καὶ ἡ Μάρω ἀπάνω στὰ βουνά. Ἔτσι ἡ ἀβρὴ Μάρω ἀποφεύγει τοῦ χειμῶνα τοὺς πάγους καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ τὶς ζέστες. Αὐτὸ τὸ λέει καὶ ἓνας παροιμιώδης στίχος:

Ἡ Μάρω μένει στὰ βουνά καὶ ὁ Γιάννης πάει στοὺς κάμπους.

Ὁ Παλιὸς ἀστερισμὸς Σείριος ἔγινε Νυχτοκόπος ἢ Γελαντζῆς. Ἄλλος ἀστερισμὸς ἀπὸ τὸ σχῆμα του πῆρε τὸ ὄνομα, Πυροστιά· ἄλλος ἔγινε Ἑφταπάρθενος χορός. Ἀτέλειωτη εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φαντασία σ' αὐτά. Ἐδῶ εἴπαμε τὰ πιὸ γνωστὰ πὸ προσωποποίησε ὁ λαός. Ποιὸς ξέρει καὶ πόσα ἄλλα τέτοια Οὐράνια πρόσωπα θὰ εἶναι φτιασμένα στὶς ἀπόκεντρες γωνιοῦλες τῆς πατρίδας μας; Σκαλίστε κι ἴσως θὰ μπορέσετε κάτι νὰ προσθέσετε στὴ νεοελληνικὴ μυθολογία.

3. Ὁ Ἥλιος.

Ἥλιε μου καὶ Τρισήλιε μου καὶ κοσμογυριστὴ μου.
Ψὲς ἔχασα μιὰ λυγερή, μι' ἀκριβοδουχατέρα.
Νὰ μὴν τὴν εἶδες πουθενά, νὰ μὴν τὴν ἀπάντησες;
Κοιμᾶται ὁ Ἥλιος στὰ βουνὰ κι ἡ πέρδικα στὰ χιόνια.
Στὴν ἀπάνω γειτονιὰ καὶ στὴν ἀπάνω ρούγα,
Ξανθὴ κόρ' ἦταν κι ὕφαινε, ὕφαινε κι ἐτραγούδα.
Κι' ἀπ τὴν ἠχώ τοῦ τραγουδιοῦ κι ἀπ' τὴν ἠχώ τῆς κόρης.
Ὁ Ἥλιος σκανταλίστηκε κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψη.
Τόμαθ' ἡ μάννα τοῦ Ἥλιου καὶ τήνε καταριέται.
-Κόρη μ', κι ἂν εἶσ' ἀνύπαντρη, κακὴ Μοῖρα νὰ λάβης.
Κι ἂν ἐμικροπαντρεύτηκες, νὰ μὴ γεραματίσης.
Ὅπου τὸν Ἥλιο μόκαμες κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψη.
Γροικῶντας τὸ τραγούδι σου τὸν ἦχο τ' ἀργαλειοῦ σου.
Τρέμει ὁ Ἥλιος στὰ βουνά, τρέμει νὰ βασιλέψη.

Καὶ πόσα ἄλλα ἑλληνικὰ τραγούδια δὲν ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὸν Ἥλιο!

Ἐκεῖ πὸ τελειώνει ὁ Οὐρανός, κι ἀκουμπάει ἀπάνω στὴ γῆ ἓνα γύρο, ὅπως . παραδέχονται εἶναι δυὸ τρυῖπες ἢ μιὰ κατὰ τὴ δύση, ἢ ἄλλη κατὰ τὴν ἀνατολή. Ἀπὸ τὴ δυτικὴ τρύπα τρυπώνει ὁ Ἥλιος γιὰ νὰ πάη στὰ παλάτια του τὰ λαμπρά, πὸ τὸν περιμένει μὲ λαχτάρα κάθε βράδυ ἢ μάννα του. Ὁ γιὸς τῆς, κουρασμένος πολὺ ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἡμέρας καὶ πεινασμένος σὰ λιμασμένος πέφτει ἀπάνω στὰ σαράντα καρβέλια φωμὶ πὸ τοῦ βάνει μπροστὰ ἢ μάννα του γιὰ νὰ φάγη. Καὶ μήπως τολμὰ ἢ γριὰ νὰ παρουσιαστῇ μπροστὰ του! Ποῦ νὰ βρῆ τὸ θάρρος νὰ ρίξη τὰ μάτια τῆς ἀπάνω στὸ γιὸ τῆς; Εἶναι πολὺ ἄγριος καὶ κακός! Μόνο ἀπὸ μακριὰ τὸν κοιτάζει κι εὐφραίνεται ἢ ψυχὴ τῆς.

Τέτοια εἶναι ἡ λίμα τοῦ Ἥλιου: «τρῶει πολὺ σὰν τὸν Ἥλιον, λένε γιὰ τὸ λαίμαργο ἀλλὰ κι ἡ μανία του πιὸ μεγάλη, ἂν τύχη κι ἀργήση ἢ γριὰ μάννα του νὰ βάλῃ μπροστὰ του τὰ σαράντα φωμιά! Ρίχνεται μὲ τὰ μούτρα νὰ τὴ φάη; νὰ τῆς πιῇ τὸ αἷμα! Πολλὲς φορὲς τὸν βλέπετε κόκκινο τὸν Ἥλιο. Τί συμβαίνει; Εἶναι ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μάννας του. Τὶ ὠραία παρομοίωση! Τάχα δὲν εἶναι μέσα στὴ φύση τοῦ Ἥλιου ἢ κοκκινάδα Ἄφοῦ χορτάσει τέλος ὁ Ἥλιος, πέφτει νὰ κοιμηθῇ στὸ κρεβάτι του. Σιγαλιὰ ξαπλώνεται ἀπάνω στὴ γῆ. Ἄνθρωποι, ζῶα, νερά, θάλασσες, ἔμψυχα δηλ. κι ἄψυχα κοιμοῦνται.

Τὴ στιγμὴ πὸ θὰ «ροϊδίσει» ἢ Ἀνατολή, ἀφήνει τὰ παλάτια του καὶ ξεπετιέται ὁ λαμπρὸς Ἥλιος γιὰ νὰ κάμῃ τὸ νέο ταξίδι τῆς ἡμέρας. Ἡ χαρὰ τώρα πλούσια σκορπίζεται στὸν κόσμο.

Λοιπὸν ὁ Ἥλιος αὐτός, ποὺ κι ἀρχαῖοι πρόγονοί μας τὸν εἶχανε γιὰ θεό, εἶναι κοσμογυριστής. Κοιμᾶται στὰ βουνά (δηλ. ψηλὰ στὰ παλάτια του). Κάποτε κι αὐτὸς μπερδεύεται σὲ αἰσθηματολογίες ἀνθρώπινες «κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψη». Τρέχει στὰ βουνὰ κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψη· καὶ ποιὸς ξέρει καὶ πόσα ἄλλα κάνει σὰν πρόσωπο κι αὐτός, ὅπως τὸν θέλει ἡ ἑλληνικὴ φαντασία.

Συγκρίνετε τοῦτα ποὺ παραδέχεται ὁ σημερινὸς Ἕλληνας λαὸς γιὰ τὸν Ἥλιο μὲ ὅσα γράφει ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία γι' αὐτὸν καὶ τὸ γυιό του, Φαέθοντα, καὶ θὰ βρῆτε πολλὲς ὁμοιότητες.

4. Ἡ Σελήνη.

Ἀδερφή τοῦ Ἥλιου, ἴσως καὶ σύζυγος εἶναι ἡ Σελήνη. Καὶ τί ἄλλο μπορούσε νὰ τῆ φκειάση ἡ ἑλληνικὴ φαντασία; Δὲ φωτίζει τάχα κι αὐτὴ τὴ νύχτα κάμποσο τῆ γῆ;

«Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νὰ Περπατῶ.»

Οὔτε γιὰ καλὸ ἀδερφό, μὰ οὔτε καὶ γιὰ τρυφερὸ κι εὐγενικὸ σύζυγο τὸν παρασταίνει ἡ ἑλληνικὴ φαντασία τὸ Ἥλιο. Μιὰ μέρα, καθὼς πήγαιναν μαζὶ στὸ δρόμο, ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα κόβει μιὰ γροθιά τῆς ἀδερφῆς του, τῆς Σελήνης καὶ τὶς βγάνει τὸ ἓνα μάτι. Αἷματα, φωνές, κακό, ἀντάρα...!!! Ἡ δυστυχισμένη ἡ μάνα τους, ἅμα εἶδε τὴν ἀθλία κατάσταση τῆς κόρης της συμβίβασε τὰ πράματα ἔτσι ποὺ νὰ μὴ γίνονται τέτοιες λυπηρὲς σκηνὲς ἄλλη φορά: Ὅταν ἐκεῖνος - εἶπε στὴν κόρη της τὴν Σελήνη - ἔρχεται, παιδί μου, σὺ νὰ φεύγης· κι ὅταν ἐκεῖνος φεύγει, σὺ νὰρχεσαι. Ποτὲ νὰ μὴ πηγαίνετε μαζὶ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα γιὰ νὰ μὴν δυσαρεστιέτε!

Καὶ γι' αὐτό, ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα, ἅμα ὁ Ἥλιος κουρασμένος καὶ καταπεινασμένος ἔρχεται στὴ μάνα του, ἡ Σελήνη κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Αὐτὰ τὰ χάλια λοιπὸν ἔπαθε μιὰ φορὰ ἡ Σελήνη, καὶ γι' αὐτὸ τὴ βλέπουμε, ὅπως φαίνεται σήμερα, μ' ἓνα μάτι. Βγαίνει τὴ νύχτα ποὺ κοιμᾶται ὁ ἀδερφός της καὶ κρύβεται τὴν ἡμέρα ποὺ βγαίνει αὐτός. Ποτὲ πιά δὲν πάει μαζὶ του.

Ἀλλὰ κι ὡς σύζυγος τῆς Σελήνης ὁ Ἥλιος ὅπως τὸν θέλουν ἄλλοι, δὲν ἦταν ὅπως πρέπει. Ἦταν ζηλιάρης πολὺ. Τρέμει ἡ γυναῖκα του νὰ παρουσιαστῆ μπροστά του! Καιροφυλακτοῦσε ἡ καημένη νάβγη στὸ ἀγαπητό του κυνήγι ὁ ἀντρας της, ποὺ τὸ συνηθίζει δὲ κάθε μέρα· κι ἅμα ἀπομακρυνότανε καὶ δὲν ἄκουε πιά τὰ βήματά του, ξεπρόβαλλε δειλὴ καὶ χαιρόταν τὸν κόσμο. Μόλις ὅμως πρόβαλλε πάλι στὰ βουνὰ ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀντρός της - (οἱ ἀχτίνες του) - τρύπωνε πάλι στὸ δωμάτιό της καὶ κρυβόταν κι ἔτσι τὰ περνοῦσε μιὰ χαρὰ πιά μὲ τὸν Ἥλιο.

Γιὰ τὰ μαυράδια τοῦ Φεγγαριοῦ πάλι πολλὰ μᾶς διδάσκει ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ. Τὰ θέλει ἀπὸ βωδιοῦ σβουνιὰ ἢ ἀπὸ λάσπη ποὺ τῆς τάριξε στὸ πρόσωπο ὁ ζηλιάρης Ἥλιος. Ἄλλοι τὰ μαυράδια τὰ θέλουν ἀπὸ γλειφιές βωδιῶν τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Οὐρανὸς ἀκουμποῦσε στὴ γῆ, ἄλλοι ἀπὸ χτύπημα ποὺ τῆς ἔκαμε μιὰ νοικοκυρὰ μὲ τὸ φουρνόξυλο, ὅταν ζητιάνευε τάχα στὸν κόσμο. Ἄλλοῦ πιὸ ἀπίθανα πράματα παραδέχονται γιὰ τὰ μαυράδια τῆς Σελήνης. Λένε πὼς εἶναι ἀπὸ τὸ δέντρο ποὺ βαστάει τὴ γῆ ἢ ἀπὸ τὸν Κάϊν ποὺ καταδικάστηκε νὰ πελεκᾷ τὸ δέντρο αἰώνια· πὼς τὸ Φεγγάρι εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐξορίας τοῦ Κάϊν ποὺ κατὰ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ κόπηκε, ξεχωρίστηκε ἀπὸ τὴ Γῆ καὶ γυρίζει στὸν Οὐρανό. Κι ἄλλα τέτοια, ποιὸς ξέρει πόσα παραδέχεται ἡ μεγάλη φαντασία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ!

5. Ἡ Γῆ.

Κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ λαοῦ ἡ Γῆ εἶναι δίσκος μεγάλος κι ὁ δίσκος αὐτὸς βρέχεται ὀλόγυρα ἀπὸ νερά. Μήπως τάχα τὴν ἴδια ἀντίληψη δὲν εἶχε κι ὁ ἀρχαῖος κόσμος μυθολογῶντας πὼς περιβρέχεται ἡ Γῆ ἀπὸ τὸν Ὀκεανό; Πολὺ ἐνωρὶς πρόβαλε τὸ ρῶτημα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς: καὶ πὼς στέκεται αὐτὴ ἡ Γῆ ἔτσι στὸν ἀέρα! Μὴ ἔχοντας καμιὰ ἰδέα τῆς παγκόσμιας ἑλξης ἔλυσε τὸ πρόβλημα μὲ ὁδηγὸ τὴν πείρα του. Γιὰ νὰ μὴν πέση, λέει ἡ Γῆ, τὴ βαστάει ἀποκάτω σὰ στῦλος ἓνα μεγάλο δέντρο. (Οἱ ἀρχαῖοι μυθολογοῦσαν πὼς κρατεῖ ὁ Ἄτλαντας στὸ κεφάλι του).

Τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ ἰδίως οἱ Καλλικατζαραῖοι ὅλες τὶς μέρες τοῦ ἔτους ροκανᾶνε μὲ τὰ δόντια τους τὸ δέντρο γιὰ νὰ τὸ κόψουν καὶ γκρεμίσουν κάτω τὸ δίσκο τῆς γῆς. Τὴν Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἡ δουλειὰ εἶναι σχεδὸν τελειωμένη· μιὰ τρίχα λείπει γιὰ νὰ κοπῆ τὸ δέντρο· καὶ τότε ἀλίμονο στὸν κόσμο! Εὐτυχῶς ὅμως τὸ κακὸ δὲ γίνεται. Οἱ Καλικαντζαραῖοι σταματοῦν. Εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ παρατήσουν αὐτὴ τὴ δουλειὰ καὶ νὰ ἔρθουν ἀπάνω στὴ γῆ γιὰ δώδεκα ἡμέρες. Τὸ δωδεκαήμερο, βλέπεις, ἀπὸ παραμονὴ Χριστουγέννων ὡς τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων - εἶναι ἡ περίοδος τῆς βασιλείας αὐτῶν τῶν δαιμονίων ἀπάνω στὴ γῆ.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ διάστημα εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ σωθῆ ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ. Ὁ κορμὸς τοῦ δέντρου ποὺ βαστάει τὸ δίσκο ξαναγίνεται πάλι ὅπως καὶ πρῶτα.

Τὰ δαιμόνια ὅμως φεύγοντας ἀπὸ τὴ Γῆ ἐπαναλαμβάνουν τὴ δουλειὰ τους. Πάλι βάνουν σ' ἐνέργεια τὸ ροκάνισμα τοῦ κορμοῦ γιὰ ἓνα χρόνο.

Ἄστεῖα ἀντίληψη γιὰ τὸ στήριγμα τῆς Γῆς ἔχουν στὴ Μακεδονία. Τὴν κρατοῦνε, λέει, τέσσερα μεγάλα βῶδια γιὰ νὰ μὴν πέση. Ἄν τύχη καὶ κουνήσουν τ' αὐτιά τους τὰ βῶδια, σειέται ὁ τόπος. Ἀπ' αὐτὸ τὸ κούνημα τῶν αὐτιῶν τῶν βοδιῶν γίνονται λοιπὸν οἱ σεισμοὶ ποὺ μᾶς φέρνουν τόσες καὶ τόσες καταστροφές.

6. Ὁ Ὀλυμπος.

Ποιὸς δὲν ἄκουσε τὸ ὄνομα «Ὀλυμπος»; Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ κλέφτες εἶχαν τὰ λημέρια τους στὸ ψηλὸ αὐτὸ βουνὸ κι ὡς σήμερα, σὲ καμιὰ ἐποχὴ δὲ λησμονήθηκε. Καὶ πὼς νὰ λησμονηθῆ; Ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, ἄλλος ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἄλλος ἀπὸ τὴν παράδοση ξέρουνε πὼς ὁ Ὀλυμπος ἦταν ἡ κατοικία τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καὶ σήμερα, ὅσοι ζοῦνε γύρω στὸ ξακουσμένο βουνό, λένε πὼς στὴν κορυφὴ του εἶναι παλάτια μὲ κάτασπρες μαρμάρινες κολῶνες. Ἐκεῖ κατοικοῦν καὶ οἱ Μοῖρες τῶν ἀνθρώπων:

Στὸν Ὀλυμπο, τὸν Κόροιβο
τὰ τρία ἄκρα τ' Οὐρανοῦ.
Ὅπου οἱ Μοῖρες τῶν Μοιρῶν,
.....

Ἀλλὰ καὶ ποιὸ ἄλλο βουνὸ ἀπασχόλησε τόσο τὴ δημοτικὴ ποίησή μας; Ποιὸς δὲν ξέρει τὸ θαυμάσιο κλέφτικο τραγούδι:

Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν.
Τὸ ποιὸ νὰ ρίξη τὴ βροχὴ, τὸ ποιὸ νὰ ρίξη χιόνι.
Ὁ Κίσσαβος ρίχνει βροχὴ, ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.

Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάβου:
 Μὴ μὲ μαλώνης Κίσσαβε, μπρὲ Τουρκοπατημένε.
 Ποὺ σὲ πατάει ἡ Κοναριά κι οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.
 Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο - Ὀλυμπος στὸν κόσμο ξακουσμένος.
 Ἐχω σαράντα δυὸ κορφές κι ἐξηνταδυὸ βρουσοῦλες.
 Κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
 Κι ὅταν τὸ παίρνει ἡ Ἄνοιξη κι ἀνοίγουν τὰ κλαράκια.
 Γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιὰ καὶ τὰ λαγγάδια σκλάβους.
 Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν ἀητό, τὸ χρυσοπλουμισμένο.
 Πάνω στὴν πέτρα κάθετα καὶ μὲ τὸν Ἥλιο λέγει:
 Ἥλιε μ', δὲν κροῦς τ' ἀποταχύ, μὸν κροῦς τὸ μεσημέρι.
 Νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου.

Ἐκεῖνο ποὺ σβήστηκε τέλεια σήμερα ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ ἔλλη. λαοῦ, εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων θεῶν ποὺ κατοικοῦσαν στὴν ψηλὴ κορυφὴ τοῦ Ὀλυμποῦ. Οὔτε Δίας, οὔτε Ἥρα, οὔτε Ἀπόλλωνας, οὔτε κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους θεοὺς δὲ ζῆ πιά. Πέθαναν γιὰ πάντα. Δὲ μπόρεσαν ν' ἀνθέξουν στὴν ἀλήθεια ποὺ κήρυξε ὁ Σταυρωμένος. Τὸ φῶς τῆς σκορπίστηκε πλουσίως στὸν κόσμο. Ἡ ἀρχαία πολυθεΐα μόλις ὡς ἱστορικὴ καὶ μάλιστα γραφτὴ ἀνάμνηση μόνο ζῆ.

II ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

Ὅποιος εἶδε τὴν Ἀθήνα, θὰ πῆγε στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ὅπου σώζεται ἀρχαῖο ὀχτάγωνο μαρμάρινο κτίριο ποὺ μοιάζει σὰν Πύργος. Ὁ λαὸς τὸ κτίριο αὐτὸ τὸ ὀνομάζει «Ἀέρηδες». Γιατί; Κοιτάχτε στὴν κορυφὴ κάθε μιανῆς ἀπὸ τὶς ὀχτῶ πλευρὲς αὐτοῦ τοῦ πύργου. Βλέπετε σκαλισμένους φτερωτοὺς ἄντρες, σὰν ἀγγέλους. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὀχτῶ Ἄνεμοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἔτσι καὶ σήμερα τοὺς φαντάζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς Ἄνεμους σὰν ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα θεριωμένους. Γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη τοὺς λένε καὶ «Θεριακά». Μάλιστα ὁ Κατεβατός εἶναι γέρος μὲ ἄσπρα μαλλιά κι ἄγριος. Τὸ χειμῶνα παλεύει μ' ἄλλα Στοιχεῖα στὶς κορφές τῆς Λιάκουρας (Παρνασσοῦ). Ἐκεῖ ἔχει τὸ παλάτι του κρουσταλλένιο. Μιὰ φορά, λένε, παινεύτηκε μπροστὰ τοὺς ἄλλους Ἄνεμους, στὸ Συρόκο, στὸ Λίβα, στὸ Νότο καὶ στὸ Μέγα, πὼς σὰν τὸ δικό του παλάτι στὸν κόσμο δὲν ἔχει ἄλλος. Καὶ τοῦ Ἥλιου τὸ παλάτι δὲν τὸ φτάνει στὴν ὀμορφάδα τὸ δικό του! Καὶ σὲ πιά ἐξαιρετικὴ θέση εἶναι χτισμένο! Ἐκεῖ ἐχθρὸς ἀδύνατο νὰ πλησιάσῃ. Δὲ βάσταξε ὁ Νότος ἀπ' τὶς παίινες τοῦ Κατεβατοῦ!

Ἡ περηφάνεια εἶναι ἀνυπόφορη πολλὲς φορές! Φύσηξε λοιπὸν κι αὐτὸς ἀπαλὰ ἀπαλὰ κι ἔλειωσε τὸ πολυπαινεμένο παλάτι. Τίποτα δὲν ἀπόμεινε ἀπὸ τὸ κρουσταλλένιο μεγαλεῖο του. Μονάχα τὰ δάκρυα τοῦ Κατεβατοῦ, ποὺ τρέχανε σὰν ποτάμι.

Μὰ τὸν Κύρ - Βοριὰ ποῦ τὸν ἀφήνουμε;

Αὐτὸς δὲν εἶναι κείνος ποὺ τὰ παγώνει ὅλα ἀπάνω στὴν ξηρά; Δὲν εἶναι ἡ Τραμουντάνα ποὺ κάνει ἄνω κάτω τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὶς μεγάλες τρικυμίες ποὺ φέρνει, τρομάζει τοὺς καημένους τοὺς ναῦτες;

Ὁ Κύρ - Βοριάς παράγγειλε ὅλων τῶν καραβιῶνε:

- Καράβια ποὺ εἶστε στὸ γυαλό, ὅλα λιμάνι πιάστε.

Ἐμπάτε στὰ λιμάνια σας, γιατί θενὰ φυσήξω.

Θ' ἀσπρίσω κάμπους καὶ βουνά, θὰ πῆξω κρυές βρουσοῦλες.

Κι ὅσα βρῶ μισοπέλαγος, στεριάς θενὰ τὰ ρίξω.

.....

-«Δὲ σὲ φοβοῦμαι, Κύρ - Βοριά, φυσήξεις, δὲ φυσήξεις.

Ἄλλὰ μήπως καὶ τὰ Σύννεφα δὲν εἶναι ζωντανά; Πόσες φορὲς δὲν τ' ἀκοῦμε νὰ κατεβαίνουν μὲ φοβερὸ ἄχθ στὴ θάλασσα γιὰ νὰ ρουφήξουν νερό! Ἡ Ἀστραπή καὶ ἡ Βροντὴ ὅμως τί εἶναι; Ὁ λαὸς μᾶς δίνει τὴν ἀπάντηση: Εἶναι τὸ ποδοβολητὸ ἀπὸ τὴν ἄμαξα τοῦ Προφήτη Ἡλία ποὺ κυνηγáει τὴ Λάμια. Πόσες φορὲς δὲ φοβηθήκαμε, ὅταν εἶδαμε σὲ καμιὰ ράχη ἢ σὲ ποταμιὰ τὸν Ἄνεμοστρόφιλα; Καὶ γι' αὐτὸν ἔδωκε τὴν ἐξήγηση ὁ λαός. Λέει, πὼς εἶναι ὁ χορὸς τῶν Νεράϊδων. Οἱ χαλαζοδαρμοὶ εἶναι τὰ μαλώματα τῶν Στοιχειῶν. Ἡ Ἴρις εἶναι τὸ δοξάρι τῆς καλογοριᾶς, τὸ ζωνάρι τοῦ Θεοῦ, τὸ Θεοδόξαρο. Κάτι θάχετε ἀκούσει γιὰ τὸν Ἀστραπόβολο. Τ' αὐτὸν ὁ λαὸς δίνει μιὰ ἐξήγηση ποὺ εἶναι ἐντελῶς σύμφωνη μὲ τὶς ἀρχαῖες ἀντιλήψεις.

Εἶναι, λέει, μιὰ σφαῖρα ποὺ τὴν ρίχνει ὁ θεὸς ἀπάνω στὰ ψηλὰ δέντρα, γιὰ νὰ χτυπήσει Δαιμόνια ποὺ κρύβονται μέσα ἐκεῖ. (Δὲ μᾶς θυμίζει αὐτὴ ἡ ἀντίληψη τὸ Δία ποὺ ἔριχνε τὸν κεραυνό;) Τὰ κάνει κομμάτια τὰ Δαιμόνια. Γιὰ νὰ γλυτώσουν, τρυπώνουν σὰν ἀγερικὸ κάτω στὴ γῆ. Ὁ Ἀστραπόβολος τὰ κυνηγáει κ' ἐκεῖ μέσα ἀκολουθώντας τὶς ἀμέτρητες κορδέλλες ποὺ κάνουν γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἀφοῦ ὁ Ἀστραπόβολος σκοτῶσει τὸ Δαίμονα, πετιέται πάλι στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Πολλὲς φορὲς βρίσκουν τὴ σφαῖρα αὐτὴ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὴ συμμαζεύουν. Βάνουν ἓνα μέρος μ' ἄλλα φυλαχτὰ ἀπάνω τους, γιατί ἔχουν τὴν πρόληψη πὼς ὁ Ἀστραπόβολος διώχνει μακριὰ τὸ Δαιμόνιο.

III Ο ΧΡΟΝΟΣ

Ἡ Μέρα, ἡ Νύχτα, οἱ δώδεκα Μῆνες εἶναι κι αὐτὰ πρόσωπα κατὰ τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ. Σὲ κάποιον παραμῦθι ἡ Μέρα παρασταίνεται σὰν γριά, ποὺ φέρνει τὸ φῶς στὸν κόσμον.

Γι' αὐτὸ κάποτε ποὺ ἔδωσε ἓνα παλικάρι τὴ γριά Μέρα σὲ μιὰ σπηλιὰ μέσα, ἄργησε νὰ ξημερώσει.

Κι οἱ Νύχτες εἶναι γυναῖκες, καθὼς μᾶς τὸ λέει ἓνα μανιάτικο τραγοῦδι.

Τοὺς δώδεκα Μῆνες τοὺς θέλει ἡ ἑλληνικὴ φαντασία γιὰ δώδεκα νέους, παλικάρια ποὺ ζοῦνε σὲ κάποιον μεγάλο σπῖτι στὸ ρίζωμα βουνοῦ. Ἀπ' τοὺς μῆνες ὁ Μάρτης εἶναι ἄστατος· γδέρνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν κακοκαιρία του καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ κάψουν καὶ τὰ παλούκια πιά τῆς φράχτης, ἀφοῦ σὲ τέτοια ἐποχὴ

βρίσκονται στὴ σῶση τῶν καφόξυλων. Εἶναι λοιπὸν ὁ γδάρτης, ὁ παλουκοκάφτης. Θάχετε ἀκούσει τὸ μῦθο τῆς γριᾶς τσοπάνισσας: Ἔλεπε, λέει, μιὰ μέρα νὰ τελειώσῃ ὁ Μάρτης. Ἄνοιξή τῶρα πιά, φανταζόταν, πὼς δὲν εἶχαν ἀνάγκη τὰ πρόβατά της ἀπὸ τὴν κακοκαιρία. «Πρίτς! Μάρτη μ!, λέει ἡ γριά κοροϊδευτικά. Τὰ ξεχείμασα γὼ τὰ κατσικάκια μου! Ὁ Μάρτης θύμωσε πολὺ ἀπὸ τὴν αὐθάδεια τῆς γριᾶς, δανείστηκε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ Φλεβάρη καὶ τὴν ἔκαμε νὰ κρυφτῆ στὸ καβούκι της. Κρύφτηκε ποκάτω στὸ λεβέτι πού τυροκομοῦσε κι ἐκεῖ μαρμάρωσε, ὅπως μαρμάρωσε καὶ τὸ μπουλούκι τὰ πρόβατά της. Αὐτὰ παθαίνει ὁ αὐθάδης πού καταδέχεται νὰ κοροϊδεύει τοὺς ἄλλους.

Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα ἔμεινε ὁ Μάρτης νάχη 31 ἡμέρες κι' ὁ καημένος ὁ Φλεβάρης ἔμεινε κουτσὸς μὲ 29, γι' αὐτὸ τὸν λένε καὶ Κουτσοφλέβαρο.

Στὰ παλιώτερα χρόνια σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας (κι' ἐγὼ τὸ εἶδα στὴν Ἀμφισσα· δὲν ξέρω ὅμως ἂν ἐπικρατῆ ἀκόμα τὸ ἔθιμο) τὰ παιδιὰ γυρίζαν τὰ σπίτια μὲ ἓνα ξυλένιο χελιδόνι τὴν Πρωτομαρτιὰ καὶ τραγουδοῦσαν:

Μάρτης μᾶς ἦρθε.
Ἔωραι ἀνθεῖτε.
Πουλάκια κελαηδεῖτε.
Λέει, λέει, ἡ χιλιδόνα.
Γιὰ τὸ Μάρτη τὸν καλόνε.
Σήκω σὺ νοικοκυρά.
Καὶ σπιτονοικοκυρά.
Δὸς μου μένα πέντ' αὐγά.
Κι' ἄλλα πέντε κόκκινα!

IV ΕΡΓΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ

1. Χῶρες καὶ Τόποι.

Ὅποιος διάβασε ἀρχαία μυθολογία κι ἀρχαῖες παραδόσεις ἔμαθε πὼς γιὰ κάθε πόλη, γιὰ κάθε τόπο ἔφκειαναν οἱ ἀρχαῖοι καὶ μιὰ παράδοση γιὰ τὴ χτίση τους, γιὰ τὸν κατοικημὸ τους. Σὰν νὰ ποῦμε πὼς τὴν Καδμεία τὴν ἔχτισε ὁ Κάδμος ἀπ' τὴ Φοινίκη ἢ Πελοπόννησο ὠνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν Πέλοπα κι ἄλλα τέτοια.

Τὰ ἴδια κι ἀπαράλλαχτα φκειάνει καὶ σήμερα ἡ φαντασία τοῦ νέου ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ κάθε πολιτεία, γιὰ κάθε τόπο.

Ξέρουμε π.χ. ἀπὸ παράδοση πὼς τὸ σημερινὸ νησὶ Τήνος λεγότανε πρωτύτερα Φειδοῦσα, γιὰτὶ εἶχε πολλὰ φεῖδια. Μιὰ φορὰ μὲ κάποιον καράβι ἄραξε στὸ ρημονήσι κάποια διωγμένη ἀπὸ τὸν πατέρα της βασιλοπούλα πού λεγόταν Τήνος. Αὐτὴ κατοίκησε στὸ νησὶ κ' ἔδωκε τὸνομά της.

Ἔτσι καὶ ἡ Χίος ὠνομάστηκε ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ τῆς Κρήτης Χιόνας πού τὴν πῆρε γυναῖκα τὸ βασιλόπουλο τοῦ Τόπου.

Τὸ Ἀργυρόκαστρο τῆς Ἡπειρος πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ μιὰ βασίλισσα Ἀργύρω πού τὸ ἔχτισε.

Τὰ ἴδια γίνεται καὶ μὲ τοὺς τόπους. Νὰ π.χ. Ἡ χαμηλότερη κορυφή τοῦ Παρνασσοῦ ὠνομάστηκε Γεροντόβραχος, γιατί ἀπὸ κεῖ, λένε, πὼς γκρέμιζαν τάχα τοὺς γερόντους πού γίνονταν ἄχρηστοι γιὰ τὴ ζωὴ.

Πόσες τέτοιες παραδόσεις δὲν ἀκούει ὁ καθένας μας γιὰ τὸ χωριό του, γιὰ τὰ γύρω χωριά στὸ μέρος πού κατοικεῖ! Ἄπειρες, κι ἂν ἔχη τὴν περιέργεια νὰ κρατῆ σημειώσεις μπορεῖ νὰ καταρτίσῃ μιὰ ὀλόκληρη ἱστορία πού νὰ εἶναι μάλιστα κι ἄξια νὰ δημοσιευτῆ.

2. Ἐρείπια.

Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι γεμάτη ἀπὸ ερείπια ἀρχαίων πόλεων, ἀρχαίων κάστρων, ἀρχαίων πύργων. Αὐτὰ κινοῦν τὴν περιέργεια τοῦ λαοῦ πού τὰ βλέπει. Φκειάνει λοιπὸν ἀπάνω σ' αὐτὰ τὶς πιὸ ἀξιοπεριέργες ἱστορίες, τὰ πιὸ ἀξιοθαύμαστα πλάσματα τῆς φαντασίας. Τέτοιες παραδόσεις ἀκούει ὁ καθένας γιὰ κάθε ἀρχαῖο χάλασμα. Ἐννοεῖται πὼς ἡ φαντασία μεγαλοποιεῖ καὶ τὰ ερείπια πού ἔχει ὑπ' ὄψει τῆς καὶ τῆς δύναμη κείνων πού μιὰ φορὰ σὲ παλιὰ χρόνια φκειάσανε τέτοια ἔργα αἰώνια. Ἔτσι λοιπὸν ἔφκειασε τὶς παρακάτω ὠραῖες παραδόσεις γιὰ τοὺς Ἑλληνας, Ἀντρειωμένους, Γίγαντες, γιὰ τὸ Διγενῆ, γιὰ τοὺς Βασιλιᾶδες, ρηγάδες καὶ κάστρα.

α΄. Ἑλληνας. Ἀντρειωμένοι. Γίγαντες.

Ὅλοι ξέρετε, πὼς οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας σὲ ὑπεράνθρωπα φανταστικὰ ὄντα μὲ ὑπεράνθρωπη δύναμη προικισμένα ἀπέδιδαν κάθε δουλειὰ πού γιὰ νὰ γίνῃ χρειαζόταν δύναμη μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ σωματικὴ τοῦ ἀνθρώπου δύναμη. Αὐτὴ τὴν ἀρχὴ ἔχουν οἱ μονόματοι Κύκλωπες, οἱ Γίγαντες, οἱ Ἐκατόγχιρες ὄντα λίγο κατώτερα ἀπὸ τοὺς μεγάλους θεοὺς πού πίστευαν.

Συνεχίζοντας ἐμεῖς οἱ νεώτεροι Ἑλληνας τὴν πίστη τῶν παλαιῶν μας ἐκείνων πατέρων φκειάσαμε τὰ δικά μας ὑπεράνθρωπα ὄντα: τοὺς Ἑλληνας, τοὺς Ἀντρειωμένους, τοὺς Σαραντάπηχους ἢ Γίγαντες.

Ποῖος δὲν ἄκουσε προσέχοντας στὶς πάλιες διηγήσεις, πὼς οἱ Ἑλληνας μιὰ φορὰ ἦταν ἄντρες μὲ ὑπεράνθρωπη δύναμη προικισμένοι, ὅχι σὰν ἐμᾶς κακαντράκηδες. Δὲν τηρᾶτε τὰ παλιὰ τὰ κάστρα πού κτίζανε αὐτοὶ μὲ τὶ πέτρες εἶναι χτισμένα; Ἐκεῖνες τὶς πέτρες τὶς ἀσήκωτες σήμερα, ποῦναι τόσο ὠραῖα πελεκημένες καὶ σὲ μιὰ γραμμὴ ὁμορφα ὁμορφα βαλμένες, τὶς σήκωναν μὲ τὸ ἓνα χέρι ἐκεῖνοι οἱ Παλιοὶ Ἑλληνας!

Αὐτὰ τὰ θερία ὅμως, οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἤρθε καιρὸς καὶ χαθῆκαν ἀπὸ τὸ τίποτα. Τοὺς ἔφαγε ἡ περηφάνεια. Ἦθελαν νὰ χτίσουν πύργο τόσο ψηλό, ὥστε νὰ φτάσουν τὸν Οὐρανό. Ὁ θεὸς λοιπὸν πού μισεῖ τὴν περηφάνεια, τοὺς ὠργίστηκε νὰ πεθαίνουν μονάχου τους. Τὸ κατάλαβαν λοιπὸν οἱ Ἑλληνας πὼς ἤρθε τὸ τέλος τους κι ἀποφάσισαν καὶ φκειάνανε μόνοι τους καὶ ζωντανοὶ ἀκόμα τοὺς τάφους τους μὲ κάτι μεγάλες κι ἀσήκωτες ἀπὸ μᾶς πέτρες. Τρύπωναν λοιπὸν ἐκεῖ μέσα καὶ παίρνανε μαζί τους καὶ τὰ χρειαζόμενα, κανατάκια, λυγναράκια, πιατάκια κι ἄλλα μικροπράματα.

Κάποια ὥρα ἐρχόταν καὶ λαλοῦσε στ' αὐτί τους ἓνα μικρὸ κουνούπι. Μὲ τὸ λάλημα αὐτὸ πεθαίνανε ἐδεκεὶ στὸν τάφο τους. Νὰ λοιπὸν, γιατί σήμερα ἐμεῖς βρίσκουμε ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μνήματα σ' ὄλες τὶς ραχοῦλες. Ὁ λαὸς τὰ λέει ἑλληνομνήματα καὶ ἑλληνότροπες.

Μὲ ὑπεράνθρωπη δύναμη προικισμένους, ἔφκειασε ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς Σαραντάπηχους· κάτι ἀνθρώπους σαράντα πήχεις ψηλοὺς σὰν κυπαρίσσια· σὰ λεῦκες, ὡς ἐκεῖ πάνω. Αὐτοὶ οἱ ἀντρειωμένοι ἀνθρωποὶ ὀλόκληρο βράχο μπορεῖ νὰ ρίξουν μὲ τὰ χέρια τους μακριὰ, ἔτσι σὰ νὰ παίζουν. Σὲ πολλὰ μέρη δείχνουν πατησιὲς τέτοιων ἀντρειωμένων ἀπάνω σὲ βράχους. Θερία μεγάλα στὴ φαντασία τοῦ λαοῦ εἶναι καὶ οἱ Γίγαντες. Κάτι ἀντρες ὡς ἐκεῖ ἐπάνω ψηλοὶ, μονόματοι σὰν τοὺς παλιοὺς Κύκλωπες ἢ καὶ τρίματοι. Αὐτοὶ ξεκολώνανε βράχους καὶ μ' αὐτοὺς χτίζανε φοβερὰ κάστρα.

β΄. Ὁ Διγενής.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας εἶναι καὶ ὁ Διγενής Ἀκρίτας. Πολὺ γνωστὸς εἶναι στὴν Κύπρο, στὴν Κρήτη, στὸν Πόντο. Ἄπειρα ἑλληνικὰ τραγούδια φάλλουν τὴν ἀντρεία τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ εἶναι γνωστὰ στοὺς γραμματισμένους ὡς ἀκριτικὰ τραγούδια.

Ὁ Διγενής ἀρρώστησε βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνη.
 Στέλνει, καλεῖ τοὺς φίλους του νὰ τὸν παρηγορήσουν.
 - Γεῖά σου, χαρά σου, Διγενή! - Καλῶς τοὺς φίλους πούρθαν.
 Ὅτε ναὶ πιέτε, φίλου μου, καὶ ἐγὼ νὰ μολογήσω.
 Τρακόσιους χρόνους ἔκαμα, δῶ στὸν Ἀπάνω κόσμο.
 Κάνας δὲ μ' ἀντιστάθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Καὶ τῶρ' ἓνας ξεκάλτσωτος καὶ ἓνας ἀντρειωμένος.
 Πατάει καὶ τρέμουν τὰ βουνά, πατάει καὶ σειέτ' ὁ τόπος.
 Σιουρίζ' καὶ τρέμει ἡ θάλασσα....

(ἄλλο)

Ὁ Διγενής ψυχομαχεῖ καὶ ἡ γῆ τότε τρομάζει.
 Βροντάει καὶ ἀστράφτει ὁ Οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω Κόσμος.
 Καὶ ὁ Κάτω κόσμος ἀνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια.
 Καὶ ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πὺ θὰ τότε σκεπάσει.
 Πῶς θὰ σκεπάση τὸν αἰτὸ τῆς γῆς τὸν ἀντρειωμένο.
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει.
 Τὰ ὄρη διασκέλιζε, βουνοῦ κορφὲς ἐπήδαε.
 Τὰ βράχια ἀμοδολόγαε¹ τὰ ριξιμιὰ ξεκούναε.
 Στὸ βίτσιμα² ἔπιανε πουλιὰ, στὸ πάτημα γεράκια.
 Στὸ τρέξιμο, στὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
 Ζηλεύει ὁ χάρος μὲ χωσιὰ³, μακριὰ τότε βιγλίζει.
 Καὶ ἐλάβωσέ τον στὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε.

Τέτοιοι ἀντρειωμένοι ἦταν ὁ Διγενής. Οἱ ἐχτροὶ πίστευαν πῶς τὸν βοηθοῦσε ὁ τόπος καὶ δείχνει τέτοια ἀντρεία· τοῦ λέγανε: «Βοηθᾶσε ὁ τόπος, Διγενῆ, καὶ βγαίνεις κερδισμένος».

1 Ἐριγνε σὰν ἀμάδες.

2 Τίναγμα τοῦ σώματος.

3 Μὲ δόλο.

Στὴν Κρήτη κάπου δείχνουν ὡς σήμερα τὸ μνημα τοῦ Διγενῆ. Στὴ Ρόδο δείχνουν τὸ πάτημά του.

γ'. Βασιλιᾶδες, Ρηγάδες. Τῆς Ὁριᾶς τὸ Κάστρο.

Ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ, ἡ ἀνεξάντλητη στὰ πλάσματά της μὲ τὰ ἀρχαῖα κάστρα καὶ τὰ παλιὰ ἐρείπια συνδύασε Βασιλιᾶδες, Ρηγάδες, Βασιλοπούλες. Τὸ Κάστρο τοῦτο τόχτισε ἓνας Βασιλιᾶς. Σ' ἐκείνον τὸν πύργο κατοικοῦσε μιὰ Βασιλοπούλα. Ἐκεῖνο τὸ παλιοχτίριο εἶναι τοῦ δεινα Ρήγα· εἶναι ἐξηγήσεις ποὺ δίνει συχνὰ ὁ λαὸς γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων. Μιὰ ἀπειρία ἐλληνικῶν παραμυθιῶν εἶναι ἀφιερωμένα γιὰ τὰ παλιὰ αὐτὰ χαλάσματα.

Μιὰ γενικώτερη κάπως παράδοση, πανελλήνια, εἶναι ἡ παράδοση γιὰ τῆς Ὁριᾶς τὸ Κάστρο. Γιὰ κάθε μεγαλόπρεπο καὶ ξακουσμένο Κάστρο ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἔφκειασε τὴν ὠραία Βασιλοπούλα ποὺ τὸ κατοικοῦσε: «τῆς Ὁριᾶς τὸ Κάστρο εἶναι τοῦτο» Καὶ δημοτικὸ τραγούδι μὲ πολλὲς παραλλαγές εἶναι γνωστὸ στὸν ἐλληνισμό γιὰ τῆς Ὁριᾶς τὸ Κάστρο:

Ὅσα κάστρα κι ἂν εἶδα καὶ περπάτησα.
Σὰν τῆς Ὁριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό.
Σαράντα ὀργυιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατὺ.
Μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό.
Μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρὰ κλειδιά.
Καὶ τοῦ γυαλοῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.
Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα.
Δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πάρη τὸ ρημόκαστρο.
Κι ἓνα σκυλι Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιᾶς παιδί.
Στὸν Ἄμιρά του πάει καὶ τὸν προσκυνεῖ
«Ἀφέντη μ', Ἄμιρά μου, καὶ σουλτάνε μου.
Ἄν πάρω γὼ τὸ κάστρο, τί εἶν' ἡ ρόγα⁴ μου:
- Χίλια ἄσπρα τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλὸ,
καὶ δυὸ σπαθιὰ ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
- Οὐδὲ τᾶσπρα σου θέλω κι οὐδὲ τὰ φλωριά.
Οὐδὲ καὶ τᾶλόγο σου κι οὐδὲ καὶ τὰ σπαθιὰ.
Μὸν' θέλω γὼ τὴν κόρη ποῦναι στὰ γυαλιά.
- Ὡσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα σ' κι αὐτή.
Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
Τὸν πύργο, πύργο πάει καὶ γυροβολάει.
Στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ:
Γιὰ ἄνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὁριᾶς.
Πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
- Φεῦγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλόΤουρκε.
- Μὰ τὸ σταυρὸ, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιὰ.
Ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος οὐδὲ Κόνιαρος.
Εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπου ἀσκήτευα.

4 Ὁ μισθός μου.

Χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο.
 Κι ἤρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
 Γιὰ ἀνοίξετε γιὰ νάμπω τὸ βαριόμοιρο.
 - Νὰ ρίξουμε τσιγκέλι, νὰ σὲ πάρουμε.
 - Τὰ ράσα μ' εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
 - Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
 - Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀντραλίζουμαι.
 Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει τὸν ἀνοιξε.
 Ὅσο ν' ἀνοίξη ἡ πόρτα, χίλιοι μπήκανε.
 Κι ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἡ αὐλὴ.
 Κι ὅσο νὰ καλοκλείση ἡ χώρα πάρθηκε.
 Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα ὄλοι στὰ φλουριά.
 Καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη πούναι στὰ γυαλιά.
 Κι ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε.
 Μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά.
 Παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχα.

V ΔΑΙΜΟΝΕΣ

Ὅλοι ξέρουμε ἀπ' τὴν ἀρχαία μυθολογία πῶς οἱ πρὶν Χριστοῦ Ἕλληνες πίστευαν τοὺς δώδεκα μεγάλους Θεοὺς ποὺ τοὺς ἔλεγαν Ὀλύμπιους, γιὰτὶ κατοικία τους εἶχαν τὸν Ὀλυμπο. Μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἄλλων μικρότερων Θεῶν ἀκολουθοῦσε στὴν παλαιὰ ἐκείνη, θρησκεία μὲ διάφορα ὀνόματα καὶ εἶχε κατοικία τῆ γῆ, τὰ σωθικὰ τῆς γῆς, τὴ θάλασσα. Αὐτοὶ ἦταν οἱ Δαίμονες ποὺ μπορούσαν νὰ κάμουν καὶ καλὸ καὶ κακὸ στοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι εἶχαν γήϊνους Δαίμονες, ὅπως τὶς Νύμφες, τὸν Πᾶνα κλπ, χθόνιους, ὅπως τὸν Πλούτωνα, τὴν Περσεφόνη, τὴν Κόρη κλπ. καὶ θαλάσσιους ὅπως τὶς Νηρηίδες, τοὺς Τρίτωνες κι ἄλλους τέτοιους.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλιοὺς δαίμονες ζοῦν καὶ σήμερα στὴν πίστη τοῦ λαοῦ· οἱ περισσότεροι παραλλαγμένοι κάπως σὲ περιεχόμενο καὶ ὄνομα.

Ἡ φαντασία ὁμως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔφκειασε καὶ νέα δαιμόνια κι ἔτσι εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ διαιρέσουμε τοὺς σημερινοὺς Δαίμονες σὲ τρεῖς ὅπως κατωτέρω τάξεις.

α'. Θαλασσινοὶ Δαίμονες. Γοργόνες.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους θαλασσινοὺς Δαίμονες ζῆ ἀκόμα ἡ Γοργόνα. Αὐτὴ κάνει τοὺς ἀνεμοστρόβιλους στὴ θάλασσα, ἀρπάζει ἀπ' τὰ καράβια τοὺς ναῦτες καὶ καταποντίζει τὰ πλοῖα. Φανταστήτε μιὰ πολὺ ὁμορφὴ γυναῖκα μὲ οὐρὰ φαριοῦ· ἔχετε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Στοιχειοῦ τῆς θάλασσας, ὅπως τὸ θέλει ἡ ἑλληνικὴ φαντασία. Τὴ Γοργόνα τὴν παραδέχονται γι' ἀδερφή τοῦ Μέγα Ἀλέξανδρου, ποὺ ζῆ ἀπ' τὰ παλιὰ τὰ χρόνια,

γιατὶ ἔπιδε τ' ἀθάνατο νερό. Γοργόνες ζοῦν στὴ Μαύρη Θάλασσα (Εὐξείνο Πόντο), ἀλλ' ἀπὸ πεί κατεβαίνουν πολλές φορές καὶ στὰ δικά μας νερά. Φαίνονται πρὸ πάντων τὸ Σάββατο τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ναῦτες ὅσοι ταξιδεύουν στὴ Μαύρη θάλασσα διηγοῦνται πὼς πολλές φορές εἶδαν Γοργόνα.

Ἄν τύχη καὶ πέση τὸ καράβι στὸ δρόμο τῆς Γοργόνας, βρίσκει τὸ μπελά του. Τὸ πιάνει ὁ Δαίμονας ἀπὸ τὴν πλώρη καὶ ρωτάει: Ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος; Ἄν οἱ ναῦτες ποῦνε - κι ἔτσι πρέπει νὰ ποῦν - «ζῆ», γίνονται ὅλα μέλι γάλα. Γαλήνη τέλεια στὴ θάλασσα. Παίξει τὴ λύρα τῆς ἡ Γοργόνα καὶ τραγουδάει ὠραία τραγούδια. Τ' ἀκοῦνε οἱ ναῦτες καὶ μαθαίνουν κι αὐτοὶ καινούριους τραγουδιῶν σκοπούς. Γι' αὐτὸ κι ἅμα σὲ μιὰ πολιτεία ἀκουστῆ καινούριος ἦχος τραγουδιοῦ, «ἀπ' τὴ Γοργόνα», λένε οἱ ἄνθρωποι, «τόμαθε αὐτὸς ὁ τραγουδιστής».

Δὲ σᾶς φαίνετε πὼς στὴν ὠραία αὐτὴ παράδοση ἡχεῖ κάπως ὁ μῦθος τοῦ Ὅμηρου γιὰ τὴ Σειρήνες πού με τὰ γλυκά τους τραγούδια μάγευαν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς τραβοῦσαν ἄθελα στὸ μέρος πού μένανε αὐτὲς καὶ τοὺς τρώγανε;

Ἀλίμονο ὅμως, ἂν οἱ ναῦτες ἀπὸ ἀνηξερσύνη ἀπαντήσουν στὴ Γοργόνα, πὼς δὲ ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος. Ἀγριεύει τὸ Δαιμόνιο, σὰν τσέφλιο ἀπὸ καρύδι πετάει ἀπάνω ψηλὰ τὸ καράβι. Σὰ βόλι ξαναπέφτει πάλι τότε κατῶ καὶ βυθίζεται τὸ δύστυχο μέσα στὴ θάλασσα. Οἱ ναῦτες πνίγονται στὰ ἅπατα νερά τῆς θάλασσας. Ἡ Γοργόνα κλαίοντας καὶ μυριολογῶντας γιὰ τὸ κακὸ πού ἔκαμε φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ κλάματα ἄγρια καὶ φοβερὴ τρικυμία σηκώνεται. Τίποτε ζωντανὸ δὲ μένει στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Ὅλα ἀφανίζονται ἀπὸ τὴ μανία τῆς θύελλας. Ἐδῶ ὁ μῦθος μοιάζει κάπως με ὅσα μυθολογεῖ ὁ Ὅμηρος, γιὰ τὴ Σκύλλα, πού κοντὰ τῆς πέρασε ὁ θεῖος Ὀδυσσεύς.

Πολὺ γνωστὴ στὸ λαὸ μας εἶναι ἡ λέξη «γοργόνα». Τὴν πολὺ ἔξυπνη καὶ γρήγορη γυναῖκα τὴ λέει Γοργόνα. Ἐπίσης τὸ ἔξυπνο παιδάκι «γοργόνι». Καὶ τὸ ξυπνὸ καὶ γρήγορο φορτιάρικο ζῶο του ὁ χωρικός τὸ λέει «γοργόνι». «Ἐχω ἓνα μουλάρι, γοργόνι».

β'. Δαιμόνια τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρα.

1. Στοιχεῖα.

Εἶναι τόση ἡ ποικιλία τῶν Στοιχειῶν τῶν νέων Ἑλλήνων ὥστε κινδυνεύει κανένας νὰ μὴν μπορῆ νὰ τὰ πῆ σὲ τόσο μικρὸ χῶρο. Πολλὰ δαιμόνια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰ ἀντικατέστησαν τὰ σημερινὰ Στοιχεῖα κι ἀπ' αὐτὸ προέρχεται τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία.

Λοιπὸν ἅς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ Στοιχεῖα τοῦ σπιτιοῦ. -Δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἀκούσατε καμιά φορὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς σας γιὰ κάποιον φίδι πού βγαίνει στὴς ἀποθήκες τοῦ σπιτιοῦ μας. Διηγοῦνται πὼς τὸ βρήκαν νὰ κάθεται κουλουριασμένο ἀπάνω ἢ κοντὰ στὸ κρασοβάρελο, κοντὰ κάπου στὸν πίθο ἢ ἀλλοῦ. Δὲν τὸ πείραξαν ὅμως οὔτε τὸ πειράζουν τὸ φίδι αὐτό. Εἶναι φύλακας τοῦ σπιτιοῦ μας κι ἀλίμονο ἂν κάναμε τέτοια ἀσέβεια!

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ φίδι θεωρεῖται Στοιχεῖο τοῦ σπιτιοῦ μας «ἐφέστειος θεός», ὅπως θάλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

Τὸ φίδι ὡς Στοιχειὸ τὸ βρίσκουμε καὶ φύλακα τῶν θησαυρῶν. Ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ παραδέχεται πὼς σὲ πολλὰ μέρη εἶναι θησαυροὶ κρυμμένοι καὶ πὼς τοὺς φυλάνε φίδια ἢ Ἀράπηδες ἀκοίμητοι ὥστε νὰ μὴ μπορῇ νὰ πλησιάσῃ ἄνθρωπος ἐκεῖ. Αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὴν παλιὰ ἱστορία τοῦ Ἰάσωνα μὲ τοὺς Ἀργοναῦτες. Τὸ χρυσόμαλλο δέρμα, ὁ θησαυρὸς αὐτὸς βρισκόταν σὲ δάσος καὶ τὸν φύλαγε ἀκοίμητος δράκοντας.

Καὶ μὲ ἄλλες μορφές φαντάζεται τὰ στοιχεῖα ὁ λαός. Τὸ Στοιχειὸ τῆς βρύσης, τὸ Στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ εἶναι βόδια λαμπροκέρατα, σπάνια νὰ παρουσιάζωνται καὶ σὰ σκυλιά.

Ἄλλοῦ τὸ στοιχειὸ εἶναι Ἀράπης μὲ τὸ τσιμπούκι του ποὺ φυλάει, καθὼς εἶπαμε, θησαυρὸ, ἀλλὰ καὶ βρύση, παλιὸ κάστρο, σπηλιά.

Στοιχεῖα ἔχουν καὶ τὰ παλιὰ γεφύρια.

Τοῦτα ὅμως ἦταν κάποτε ἄνθρωποι ποὺ τοὺς χτίσανε στὰ θεμέλια τοῦ γεφυριοῦ.

Ποιὸς δὲν ξέρει τὸ περίφημο τραγούδι γιὰ τῆς Ἄρτας τὸ γεφύρι ποὺ δὲ στέριωνε ἂν ὁ πρωτομάστορας δὲ στοιχειῶνε τὴ γυναῖκα του στὰ θεμέλια;

Καὶ τὰ σπίτια στοιχειώνονται γιὰ νᾶναι στέρια. Ἀπάνω στὸ πρῶτο λιθάρι ἀπὸ τὸ θεμέλιο σφάζουν κόκκορα, κριάρι ἢ ἄλλο σφάγιο· καμιά φορὰ καρφώνουν καὶ ἴσκιον ἀνθρώπου ποὺ κατὰ τύχη περνάει ἐκεῖνη τὴν ὥρα.

Στοιχεῖα ἔχουν καὶ πολλὰ δέντρα, ποὺ τὰ λένε στοιχειωμένα δέντρα· ὑπάρχουν καὶ στοιχειωμένα μελίτσια. Ἀλλὰ καὶ κάθε χωριὸ ἔχει τὸ Στοιχειὸ του. Αὐτὸ φυλάει τοὺς κάτοικους ἀπὸ κάθε κακό· πολεμάει μὲ τὰ Στοιχεῖα τῶν γειτονικῶν χωριῶν καὶ ταράσσεται ὅλος ὁ τόπος. Πολλὲς φορὲς φαντάζονται οἱ χωρικοὶ πὼς εἶδαν στὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ τους νὰ πολεμᾷ βόδι ἢ βουβάλι - ἔτσι συνήθως παρουσιάζεται τὸ Στοιχειὸ τοῦ χωριοῦ - μὲ ἄλλο τέτοιο ἢ μὲ κριάρι, γιὰτὶ καὶ σὰν τὸ ζῶο τοῦτο μπορεῖ νᾶναι τὸ Στοιχειὸ τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ. Ὁ πόλεμος ἐξακολουθεῖ φριχτὸς ὥσπου νὰ ἐξοντωθῇ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ Στοιχεῖα. Ἀλίμονο στὸ χωριὸ ποὺ θάχῃ τὴν κακὴ τύχη νὰ χάσῃ τὸ Στοιχειὸ του! Καταστρέφεται τέλεια! Ἔτσι πολλὰ χωριά ἔμειναν «παλιοχώρια» καὶ οἱ κάτοικοι χτίσανε ἄλλα ἐκεῖ κοντὰ τὰ «νεχώρια». Στοιχεῖα γεννιοῦνται κι ἀπ' τὸ αἷμα τῶν φονεμένων. Ἄν σὲ σπῖτι μέσα, σὲ δρόμο ἢ ὅπου ἄλλοῦ σκοτωθῇ ἄδικα ἄνθρωπος, τὸ αἷμα τοῦ ἀδικοσκοτωμένου στοιχειώνεται· φωνάζει κάθε βράδου βογγώντας λέει τὴν τελευταία λέξη ποὺ εἶπε ὁ σκοτωμένος, ὅταν πέθαινε.

Ἀλλὰ κι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ στοιχειώσῃ κατὰ τὴ λαϊκὴ πίστη, ἀρκεῖ νὰ φάῃ καρδιὰ ἀπὸ Στοιχειὸ καὶ νὰ πιῇ ἀθάνατο νερό.

Κι ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ἔρημη ἀπὸ Στοιχεῖα. Πολλὰ διηγοῦνται οἱ ναῦτες γι' αὐτό. Δείχνουν μέρη στοιχειωμένα ἄπατα. Αὐτοῦ βυθίστηκαν πλοῖα, ποὺ εἶχαν τὴν κακὴ τύχη νὰ περάσουν κάποτε.

2. Νεράϊδες.

Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν σὲ πολλὲς Νύμφες. Στὶς Δρυάδες ἢ Ἀμαδρυάδες, ποὺ βρίσκόντανε στὰ δάση, στὶς Ὀρεστιάδες, ποὺ περπατοῦσαν στὰ ὄρη, στὶς Κρηνήδες ποὺ φύλαγαν τὰ νερά, στὶς Νηρηίδες ποὺ περπατοῦσαν στὴ θάλασσα, κι ἄλλες πολλὲς.

Σήμερα περιώρισε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν πίστη του σ' ἑνὸς εἴδους νύμφες. Τὰ βουνά, τὰ δάση, οἱ ρεματιές, οἱ σπηλιές, οἱ ποταμιές, οἱ δροσερές βρυσούλες, οἱ ἀκρογυαλιές εἶναι γεμάτα ἀπὸ Νεραΐδες δηλ. οἱ ἀρχαῖες Νηρηίδες, ποὺ ἀπὸ θαλασσινές νύμφες γίνανε ξεριανές, χωρὶς ν' ἀλλάξουν οὔτε τὸ ὄνομά τους. Σ' ὅλα τὰ χωριὰ τῆς Ἑλλάδας ἀκούονται Νεραϊδόσπηλα, Νεραϊδόλιμνες, Νεραϊδολάγγαδα, Νεραϊδάλωνα, Νεραϊδότρυπες. Πολλές πηγές παίρνουν θεραπευτικὴ δύναμη ἀπὸ τὶς Νεραΐδες. Τότε ἔχουν τὸ ὄνομα Ἀνεμικές, καὶ οἱ πηγές Ἀνεμονέρια.

Στὸ Μπούρινο βουνό, κοντὰ στὴν Κοζάνη, εἶναι σπηλιὰ ποὺ ὀλόγυρα στάζει νερό. Τὰ γειτονικὰ χωριὰ πιστεύουν πὼς τὸ νερὸ αὐτὸ στάζει ἀπ' τοὺς μαστοὺς τῶν Νεραϊδῶν, ποὺ κατοικοῦνε κεῖ μέσα· γι' αὐτὸ μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια ἔρχονται ἐκεῖ, πιάνουν σὲ ἀγγεῖο ἀπὸ τὸ νερὸ ἐκεῖνο, ποὺ στάζει, καὶ τὸ πίνουν γιὰ γιατρικὸ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πολὺ γνωστὸ ὄνομα Νεραΐδες ἔχουν κατὰ τόπους κι ἄλλα ὀνόματα οἱ νεοελληνικὲς αὐτὲς νύμφες. Λέγονται Ἀνεράδες, Ἀνεραγίδες, Ραγίδες, Ἀγεραγίδες, Ἀβραγίδες, Ἀναράδινες, Νεραΐσσης, Ἀνεροῦσες, Καλοκυράδες, καὶ σὲ μερικὰ μέρη καὶ Καλομοῖρες, Ξεραμένες, καὶ ποιὸς ξέρει καὶ ποια ἄλλα ὀνόματα. ἴσως, σεῖς, ποὺ θὰ μὲ διαβάστε, νὰ προστέστε.

Οἱ Νεραΐδες ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γενικὸ τους ὄνομα ἔχουν καὶ ἀτομικὰ ὀνόματα, Καλλιόπη καὶ Κάλλω, Οὐρανία, Λαμπετία, Ἀστέρω, Ζωγράφω, Πυργούλα, Κανέλλα, εἶναι ὀνόματα Νεραϊδῶν.

Θᾶμα ὁμορφιᾶς φαντάζεται τὶς Νεραΐδες ὁ λαός. Τὰ μαλλιά τους εἶναι μακριά, ξανθὰ κάποτε καὶ πράσινα καὶ τὰ χτενίζουν μὲ χρυσὸ χτένι. Ἔχουν μάτια ὠραῖα μυγδαλωτὰ καὶ μεγάλα. Φοροῦν κάτασπρα φορέματα καὶ στὸ κεφάλι ἔχουν ριγμένο ὀλόλευκο μαντήλι. Σὲ μερικὰ μέρη πιστεύουν πὼς εἶναι καὶ μαῦρες Νεραΐδες μὲ φτεροῦγες σὰν αἰτοί, μὲ ἓνα πόδι γαιίδουρινό. Σπάνια φανερώνονται καὶ μὲ μορφὲς ζώων.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲ μποροῦν νὰ ἰδοῦν τὶς Νεραΐδες μονάχα οἱ ἀλαφροῖσκιωτοι, οἱ σαββατογεννημένοι, τὶς βλέπουν, ὅπως βλέπουν καὶ τ' ἄλλα δαιμόνια κι ἐξωτικά.

Οἱ ὠραῖες αὐτὲς Νύμφες ζοῦν στὶς λαγαδιές, στὰ λιβάδια, στ' ἄλωνα, στοὺς μύλους, στὰ γεφύρια, στὶς πηγές, στὶς ρεματιές καὶ γενικὰ κεῖ, ποὺ εἶναι πολλὰ δέντρα καὶ νερά.

Ἀπὸ τὰ δέντρα πιὸ πολὺ ἀγαποῦνε τὶς συκιές καὶ τὶς καρυδιές καὶ μένουν ἐκεῖ, γι' αὐτὸ, λένε, πὼς τὰ δέντρα αὐτὰ ἔχουν βαρὺν ἴσκιο.

Οἱ Νεραΐδες εἶναι πλάση πιὸ τελειότερη ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη. Ἀρχηγός τους εἶναι ἡ Κυρᾶ - Κάλλω, ποὺ τὶς ὀδηγεῖ, ὅπως στὰ παλιὰ χρόνια ἡ Ἀρτέμιδα σὰν «ἀρχινύμφη» ὀδηγοῦσε τὶς ἄλλες «νύμφες».

Ἀγαποῦν τὶς χαρὲς καὶ τὰ τραγούδια, ἀρπάζουν τοὺς τραγουδιστάδες καὶ τοὺς λυράρηδες γιὰ νὰ τοὺς παίξουν τὴ λύρα καὶ νὰ τὸ στήνουν στὸ γλέντι πάνω στὶς ὁμορφες ραχοῦλες. Σὰν τὶς Νεραΐδες κανένας ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ τραγουδήσῃ. Ὁ Ἀνεμοστρόβιλος, τὸ εἶπαμε καὶ παραπάνω, εἶναι οἱ Ἀνεμικές ποὺ χορεύουν. Ἀλίμονο, ἂν κανεῖς τὶς θυμώσῃ! Ἀρπάζουν πέτρες, ξύλα, ὅ,τι εὔρουν μπροστά τους καὶ τὰ ρίχνουν ἀπάνω στοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ὥρα ποὺ φαίνονται συνήθως, οἱ Νεραΐδες εἶναι τὸ μεσημέρι καὶ τὰ μεσάνυχτα βγαίνοντας τὸ φεγγάρι φεύγουν. Γιὰ νὰ φᾶνε, στρώνουν τὸ τραπέζι τους κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ στ' ἄλωνα. Κακὸ μεγάλο παθαίνει, ἂν τύχη κανένας καὶ πατήση ἄθελα, - γιατί δὲ τίς βλέπει, - τὰ φαγητά τους. «Λαβώνεται», «τὸν βαρεῖ ἀγερικὸ» καὶ πρέπει νὰ καταφύγη στὰ ξόρκια κι ἄλλα ἀγικά, γιὰ νὰ γιαιτρευτῆ. Αὐτὰ τὸ γράφουμε ἐδῶ γιὰ νὰ τὰ ξέρετε μονάχα, ὡς προλήψεις.

Τὰ μεσημέρια πλένουν οἱ Νεραΐδες στὶς ἀκροποταμιές κι ἀπλώνουν τὰ ροῦχα τους ἀπάνω στὸ χαλίγια, γιὰ νὰ στεγνώσουν.

Ἡ πίστη στὶς Καλοκυράδες αὐτὲς ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους, νάχουν ἓνα σωρὸ προλήψεις. Τρῶνε μπουκιά ψωμί, βάνουν φυλαχτὸ μὲ σκόρδο καὶ μπαρούτι, μὲ καύκαλο χελώνας καὶ ὀχιᾶς καὶ σαρανταβλογημένο ψωμί. Οἱ Νεραΐδες, λένε οἱ ἀνθρωποι, πὼς φεύγουν, ἅμα λὲς τὸ «πάτερ ἡμῶν», τὸ «πιστεύω». Χαράζουν στ' ἄλωνα σταυροὺς μὲ μικρὲς πέτρες, γιὰ νὰ μὴ πάρουν τάχα τὸ σιτάρι. Τόση πεποίθηση ἔχουν μερικοὶ στὰ κακὰ, ποὺ μπορεῖ τάχα νὰ κάμουν αὐτὰ τὰ δαιμόνια, ὥστε κάνουν κάθε λογῆς ξόρκια. Κι αὐτὴ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία τὴν ἐκμεταλλεύονται πονηροί, ποὺ παρουσιάζονται σὰ νὰ ξέρουν, τάχα νὰ γιαιτρέψουν τοὺς Νεραΐδοβαρεμένους. Γι' αὐτὸ σὲ μερικὰ χωριὰ ἀκούεται τὸ ὄνομα Νεραϊδάρης, τάχα ποὺ ξέρει μὲ κάποιες μυστηριώδικες τελετὲς νὰ διώχνη τὸ κακὸ ποὺ κάνουν αὐτὰ τὰ δαιμονικά.

Κι ὁ ὑπνοβάτης, λένε, πὼς εἶναι θῦμα Νεραΐδων, ὅπως καὶ κείνος, ποὺ ξαφνικὰ δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσῃ, ἔπαθε δηλ. ἀπὸ ἀφασία. Οἱ νεραϊδοπαρμένοι σπάνια νὰ ζήσουν. Γιαιτρεύονται, λένε, ἂν πιούνε ἀμίλητο νερὸ ποὺ νὰ βουτήξῃ μέσα νεραϊδόξυλο: παράσιτο ποὺ φυτρώνει στὰ ἔλατα.

Ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἔφτειασε καὶ Νεραΐδους.

Οἱ Νεραΐδες παντρεύονται· γεννοῦν καὶ Νεραϊδόπουλα. Ὅταν πρόκειται νὰ γεννήσουν, τρυπώνουν ἀπὸ τίς κλειδαρότρυπες σὰν πεταλουδίτσες μέσα στὰ σπίτια τῶν ἀνθρώπων κι ἀρπάζουν τὰ ροῦχα τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὰ σεντούκια. Ἀκούς τότε νὰ τρίζουν τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ σὰ νὰ πέφτη βαρὺ χαλάζι.

Πολλὲς φορὲς ἀρπάζουν τὰ βρέφη τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τίς κούνιες. Ἀφήνουν ἐκεῖ τὰ δικὰ τους ἀστενιάρικα καὶ παίρνουν τὰ γερά, τὰ φέρουν καὶ τὰ βάνουν σὲ κούνιες ποὺ φτειάνουν ἀπὸ κάτω στὸν παχὺν ἴσκιο κι ἀνάμεσα στὰ ψηλόκορμα ἔλατα.

Καμιὰ φορὰ οἱ Νεραΐδες παντρεύονται καὶ μ' ἀνθρώπους. Πολλοὶ ἄντρες ζήλεψαν, λένε, τὴ θεία ὁμορφιὰ τῶν νυφάδων αὐτῶν καὶ πῆραν ἀπ' αὐτὲς γυναῖκα. Τὴν ὥρα, ποὺ μεθυσμένες ἀπὸ τὸ γλέντι χόρευαν οἱ Νεραΐδες κι εἶχαν ἀπλωμένα τὰ ὀλόλευκα μαντήλια τους ἀπάνω στὰ δροσερὰ χορταράκια τοῦ βουνοῦ, ἄρπαξαν ἓνα μαντήλι κι ἔφυγαν. Στὸ μαντήλι εἶναι στηριγμένη ὅλη ἡ δύναμη τῆς νύφης. Ἀκολούθησε ὑποταχτικὴ πιὰ τὸν ἄντρα καὶ ζοῦσε στὸ σπίτι σὰ γυναῖκα του. Ἔτσι γέννησαν καὶ παιδιὰ, μιὰ πλάση μικτὴ ἀπὸ ἀνθρωπο καὶ δαιμόνιο. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ἐπεκράτησε ἡ ιδέα, πὼς οἱ πολὺ ὁμορφοὶ ἄντρες εἶναι Νεραϊδογέννητοι.

Καὶ μ' ὅλα ταῦτα ὅμως δὲ λησμονᾶει ἡ Νεραΐδα τὴ θεία τῆς καταγωγῆ. Ἄν βρῆ τὴν εὐκαιρία, νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ πάρῃ τὸ κρυμμένο μαντήλι τῆς, φεύγει πάλι στὰ ὠραῖα τῆς βουναῖ· ἀφήνει ἄσπλαχνα σπίτι καὶ παιδιὰ καὶ πάει γιὰ πάντα. Κάποτε μόνον ἔρχεται κρυφὰ καὶ περιποιεῖται τὰ μικρά τῆς.

Ἔχουν καὶ ἀσχολίες ἀνθρώπινες οἱ Νεραΐδες· γνέθουν, ὑφαίνουν πολὺ λεπτὰ πανιά, ἀκριβῶς σὰν τῆς ἀράχνης τὰ πανιά. Κλέβουν κουκούλια καὶ βγάνουν μετάξι, γιὰ νὰ ὑφάνουν μεταξωτὰ πανιά, Νεραΐδοσφόντυλα βρίσκονται πολλὲς φορὲς στὶς ράχες.

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἔκαναν προσφορὲς στὶς Νύμφες γιὰ νὰ τὶς καλοπάρουν, ἔτσι κι ἐμεῖς σήμερα. Στὰ τρίστρατα, σὲ σπηλιὲς μέσα, στὶς ἀκρογυαλιές, σὲ τόπο τέλος πάντων ποὺ ὑποθέτουν πὼς νεραΐδοχτυπήθηκε κάποιος, ἀφήνουν μέλι, γάλα, μελόπιττες, ζαχαρωτὰ καὶ ἄλλα γιὰ δεῖπνο τῶν Νεραΐδων. Προσοχὴ μεγάλη χρειάζεται μὴ μιλήσουν τὴ στιγμή, ποὺ φέρουν τὰ φαγητὰ· ἐπίσης νὰ μὴ στρέψουν τὸ κεφάλι πίσω, ὅταν ἐπιστρέφουν.

Ζωηρότατη εἶναι ἡ πίστη τοῦ λαοῦ στὶς Νεραΐδες. Ἄμα μπῆ κανεῖς, πρὸ πάντων τὸ μεσημέρι, μέσα σὲ δάσος, ἄμα τύχη καὶ σταθῆ σ' ἐρημικὴ βρουσούλα, ἄμα βρεθῆ σὲ ψηλὴ ραχούλα, ἄμα ἔρθη κοντὰ σὲ σπηλιά βράχου, ἄθελα ἔρχονται στὸ νοῦ του οἱ Νεραΐδες. Τὸν πιάνει φόβος νομίζει πὼς τὶς βλέπει. Ἀκούει τὸν ψίθυρο τῶν φύλλων, καὶ νομίζει πὼς ἀκούει τὶς μιλιές τους· τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ τὸ παίρνει γιὰ τραγούδι γυναικῶν. Ὀλόκληρη ἱστορία μπορεῖ νὰ γράψῃ γιὰ τὶς Νεραΐδες τοῦ χωριοῦ του, ὅποιος θὰ εἶχε τὴν περιέργεια νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ δαιμόνια αὐτά. Βλέπεις, ἂν καὶ χιλιάδες χρόνια περάσανε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, ποὺ ἔφερε τὴν ἀληθινὴ θρησκεία ὁ Χριστός, τὰ δαιμόνια αὐτὰ δὲν πάψανε ν' ἀπασχολοῦν τὴν ἀνθρώπινη φαντασία.

3. Οἱ Δράκοι.

Ὁ Γιάννος περνοδιάβαινε τὴ νύχτα τραγουδώντας.
 Ευπνάει τ' ἀηδόνια ἀπ' τὶς φωλιές καὶ τὰ Στοιχειὰ π' τοὺς βράχους.
 Ευπνάει καὶ μιὰ Δράκισσα π' τοῦ Δράκου τὶς ἀγκάλες.
 Τοῦ Δράκου κακοφάνηκε, τὸ Γιάννο φοβερίζει.
 - Κι ἂν δὲ σὲ φάω, Γιάννο μου, κι ἂν δὲ σὲ θανατώσω.
 - Μὴ μὲ τρῶς, βρὲ Δράκο μου, καὶ μὴ μὲ θανατώνης.

.....

Ὅπως σὲ τραγούδια, ἔτσι καὶ στὰ περισσότερα ἑλληνικὰ παραμῦθια ἀναφέρεται ὁ Δράκος. Σὲ πολλὰ χωριά δείχνουν τοὺς τόπους ποὺ κατοικοῦν οἱ Δρακόντοι, σπηλιές, λίμνες, τρῦπες· τὶς Δρακοσπηλιές, τὶς Δρακόλιμνες, τὶς Δρακότρυπες. Τὴ φυσικὴ κοκκινάδα, ποὺ ἔχουν μερικὲς σπηλιές τὴ φαντάζονται γιὰ αἷμα ἀπὸ πληγωμένους Δράκους.

Τὰ παραμῦθια διηγοῦνται, πὼς Δράκου κατοικοῦν καὶ σὲ παλάτια μέσα ἢ σὲ σπίτια.

Ἡ δύναμη τοῦ Δαίμονα αὐτοῦ εἶναι τεράστια καὶ ἡ μορφή του εἶναι ἀνθρώπινη.

«Καὶ πᾶρτε τὸ γυιό μου τὸ μικρότερο.

Πόχει λαγοῦ ποδάρι

Δράκου δύναμη.»

ἢ

Ἔχει καρδιά τοῦ λιονταριοῦ

καὶ δύναμη τοῦ Δράκου.

Βράχο ὀλόκληρο μπορεῖ νὰ σηκώσῃ καὶ τὸν ἐκσφεντονίσῃ μακριὰ ὁ Δράκος. Κι ὅμως πολλὲς φορὲς νικεῖται. Ἡ δύναμη τοῦ νοῦ του εἶναι πολὺ μικρὴ.

Οἱ ἐρημιές καὶ τὰ βουνὰ ἔχουν σπηλιές, πύργους, παλάτια, ποὺ χτίσανε οἱ Δρακόντοι. Καμιὰ φορὰ ζοῦνε καὶ πολλοὶ Δράκου μαζί («σαράντα ἀδέρφια Δράκοι ἦταν», λέει κάποιος παραμῦθι). Δουλειά τους εἶναι νὰ πηγαίνουν στὸ κυνήγι, ν' ἀρπάζουν τὶς περιουσίες τῶν ἀνθρώπων... Ἔτσι πολλὰ πλούτη ἄδικα συμμαζεύουν. Πολλές φορές στὰ παραμῦθια ἀναφέρονται Δράκοι, ποὺ ἀγαπήσαν καὶ πῆραν γυναῖκες ἀπὸ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Δράκαινες, Δρακόντισσες, Δράκισσες συχνὰ ἀκούονται στὰ παραμῦθια καὶ στίς παραδόσεις.

Πηγές μὲ λίγο νεράκι, ποὺ φυτοζωοῦν στίς ἐρημιές, κι ἅμα ἔρθη ἡ φοβερὴ τοῦ καλοκαιριοῦ ζέστη, στερεύουν διόλου, τὶς ὀνομάζει ὁ λαὸς Δρακονέρια. Καὶ κάποιος φυτὸ φύεται στὰ δάση μὲ τὸ ὄνομα Δρακοντιά.

Πολλὰ καὶ περίεργα μπορεῖ νὰ μάθετε ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ χωριοῦ σας γιὰ τοὺς Δράκους. Ζητήστε νὰ σᾶς διηγηθοῦν παραμῦθια παλιά, ποὺ νὰ λένε γιὰ Δράκους καὶ πολλὰ περίεργα κι' ἄξια καταγραφῆς θὰ βρῆτε.

4. Οἱ Καλλικάντζαροι.

Ἄφοῦ ὀλάκερη μιὰ χρονιὰ ροκανίσουν τὸ στῦλο, ποὺ βαστάει τὴ γῆ γιὰ νὰ τὸν κόψουν, τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἀφήνουν τὴ δουλειὰ αὐτὴ καὶ μᾶς ἔρχονται οἱ Καλλικάντζαροι. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι πιὸ γνωστοί, ἀλλὰ κατὰ τόπους ἔχουν καὶ διάφορα ὀνόματα. Τὰ Καρκαντζόλια, οἱ Καλιτσαγγαροι, Λυκοκάντζαροι, Παγανά, Παρωρίτες, Κωλοβελόνηδες, Πλανήταροι, Τσιλικρωτά, Καλλιοντζήδες, Κήδες, Καλλιοσπούδηδες, Κακανθρωπίσματα εἶναι ὀνόματα, ποὺ ἀκούονται στὰ διάφορα μέρη, ἅμα μιλοῦν γιὰ τὰ περίεργα αὐτὰ δαιμόνια. Οἱ μορφές ποὺ τοὺς δίνει ἡ φαντασία εἶναι διάφορες: εἶναι Καλλικάντζαροι κακομούτρηδες, ἀδύνατοι, ψηλοί, μικρόσωμοι· ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ νύχια σουβλερὰ γιὰ νὰ τσουγγρανοῦν τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων. Ἔχουν πόδια τραγίσια, γαῖδουρίσια, τὸ ἓνα ἀνθρώπινο τ' ἄλλο γαῖδουρίσιο, γυρισμένα καὶ τὰ δυὸ πίσω, κι ὅ,τι στραβὸ ἄλλο μπορεῖ νὰ φανταστῆς.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Καλλικαντζάρων εἶναι κουτσός.

Ἄλλοτε παρουσιάζονται γυμνοί, ἄλλοτε μὲ παλιόρουχα ντυμένοι, μὲ σιδερένια τσαρούχια ποδεμένοι, μὲ σκούφια στὸ κεφάλι, ἀπὸ γουρουνότριχες φτειασμένη, στραβομούρηδες, στραβόστομοι, στραβοπρόσωποι, στραβοχέρηδες, ξεπλάτηδες, τσακισμένοι, μ' ὅλα τὰ σακατιλίκια ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῆ κανεῖς.

Γιὰ τὸ φαγί τους, εἶναι ν' ἀκούη κανεῖς καὶ νὰ σιχαίνεται! Τρῶνε ὅλα τὰ μαγαρισμένα, σκουντέρες, μπακακάκια (βατράχους), φίδια. Χοιρινὸ κρέας, λουκάνινα, τηγανίτες καὶ τ' ἄλλα γλυκύσματα, ποὺ φτειάνουν τὸ δωδεκαήμερο οἱ ἄνθρωποι, ἐπίσης τὰ γεύονται μὲ εὐχαρίστηση οἱ Καλλικάντζαροι. Γιὰ νὰ τοὺς κολακέψουν οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴν κάνουν κακὸ, ρίχνουν ἀπάνω στίς στέγες ξεροτήγανα καὶ λουκάνικα.

Εἶναι τὰ μόνια δαιμόνια, ποὺ ἔρχονται ὠρισμένη ἐποχὴ. Ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, καθὼς εἶπαμε, γίνεται λόγος γιὰ τὴν παρουσία τους. Τὴν ἡμέρα τρυπώνουν στίς σπηλιές καὶ κάνουν συντροφιά μὲ τὶς Νεράϊδες. Τὴ νύχτα ἔρχονται στὰ σπίτια ἀπὸ τὴν καπνοδόχη, μπαίνουν καὶ στοὺς μύλους γιὰ νὰ γλείψουν ἀλεύρια, ποὺ τοὺς ἀρέσουν. Μαγαρίζουν κάθε φαγητὸ τοῦ σπιτιοῦ, κατουροῦν καὶ τὴ στάχτη. Εὐτυχῶς δὲ μπορεῖ νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπο καὶ γι αὐτὸ οἱ γυναῖκες τοὺς

περιπαίξουν, τοὺς λένε σταχτοπόδηδες, σταχτιάδες, κατουρλήδες.... Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τρόπο νὰ διώχνουν τὰ μικρὰ κακὰ, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς κάνουν οἱ Καλλικαντζάροι. Φτειάνουν στὴν ὀξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ σταυρὸ «τῶν δαιμόνων τὸ τραῦμα», ρίχνουν στὴ φωτιά λιβάνι, κάνουν ἀγιασμούς. Καίνε τὸ βράδυ ἀγριοκερασιᾶς ξύλο στὴ φωτιά καὶ παλιοτσάρουχο. Στὰ μέτρα αὐτὰ, ποὺ λαβαίνουν οἱ ἄνθρωποι, δὲν ἔχουν τὴ δύναμη ν' ἀντιδράσουν οἱ Καλλικαντζάροι· πιὸ πολὺ φοβοῦνται τὴ μυρωδιὰ τοῦ χαμολιοῦ:

Χαμολιὸς μυρίζει ἐδῶ
Νὰ χαθῆ τέτοιο χωριό!

Φοβοῦνται ἐπίσης πολὺ τὰ ἀγκαθωτὰ φυτὰ, μὲ τὰ ὁποῖα φράζουν τὶς τρυπες τῶν τοίχων οἱ ἄνθρωποι, τὸ χοιρινὸ κόκκαλο, τὰ φυλαχτὰ, ποὺ κρεμοῦν στὶς πόρτες, τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι...

Καμμιά φορὰ οἱ Καλλικαντζάροι περπατοῦν καὶ στοὺς δρόμους τὴ νύχτα· ἔρχονται στὰ τρίστρατα, κυνηγοῦν τοὺς διαβάτες· τοὺς πιάνουν κάποτε, τοὺς καβαλλικεύουν καὶ τοὺς ἀναγκάζουν νὰ χορεύουν τὸ δαιμονικό τους χορό.

Ὅλα αὐτὰ μπορεῖ νὰ γίνουν πρὶν λαλήση ὁ τρίτος πετεινός. Στὴν τρίτη λαλιὰ τῶν κοκκόρων φεύγουν πιά οἱ Καλλικαντζάροι. Δὲν ἀντέχουν στὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Κι ἄλλα πολλὰ ἀπίστευτα πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι γι αὐτοὺς κατὰ τόπους.

Καθένας ἀπὸ σᾶς, ποὺ μὲ διαβάσετε, μπορεῖ νὰ ἔμαθε κι' ἄλλα διαφορετικὰ ἀπὸ ὅσα ἐδῶ γράφω.

Μόλις ἔρθῃ ἡ παραμονὴ τῶν Φώτων, ἡ διαμονὴ τῶν Καλλικαντζάρων ἐδῶ στὸν κόσμο δὲν εἶναι πιά δυνατὴ. Ἐτοιμάζονται γι' ἀναχώρηση. Δὲν ἀντέχουν στὴν ἀγιαστούρα τοῦ παπᾶ:

Φεύγεστε, νὰ φεύγουμε,
γιάτ' ἔρχετ' ὁ ζουρλόπαπας
μὲ τὴν ἀγιαστούρα του
καὶ μὲ τὴ βρεχτούρα του!

Φεύγουν λοιπόν, φεύγουν· ἀδειάζουν τὸν τόπο καὶ ξαναπιάνουν τὴν ἄχαρη δουλειὰ στὸ στῦλο τῆς γῆς, περιμένοντας τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ὁ ἀγιασμὸς καθαρίζει τὸ ἄγος τῶν δαιμονίων αὐτῶν. Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι λαβαίνουν κι' ἄλλα μέτρα καθαρισμοῦ. Πετοῦν τὴ μαγαρισμένη στάχτη ἀπὸ τὴ γωνιά· σὲ μερικὰ μέρη ἀνάβουν καὶ φωτιές ἀγιάζουν μὲ ἀγιασμένο νερὸ τὰ πιὸ ἀπόκρυφα μέρη τοῦ σπιτιοῦ.

5. Οἱ Ἀνασκελάδες.

Θάχετε ἀκούσει πὼς πολλὲς φορὲς τὴ νύχτα παρουσιάζονται κάτι ξωτικὰ σὰ γαϊδάροι. Ἐνῶ ἀνύποπτος περνάει κάποιος δρόμο ἐρημικὸ ὁ διαβάτης, αἴφνης τοῦ παρουσιάζεται ἐμπρὸς ἓνας γαῖδαρος. Πηδάει στὴ ράχη του κι αὐτὸς νομίζοντάς τον γιὰ πραγματικὸ φορτιάρικο. Προχωρῶντας λίγο, καταλαβαίνει τὴν ἀπάτη του. Ὁ γαῖδαρος σιγὰ σιγὰ μεγαλώνει, γίνεται μεγάλο θεριὸ καὶ μπορεῖ νὰ βλάψῃ τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸ εἶναι Ἀνασκελάς. Μόνον ἂν ἀπαγγεῖλῃ τὸ «πάτερ ἡμῶν», τὸ «πιστεύω» ἢ ἄλλα χριστιανικὰ λόγια ὁ ἄνθρωπος, μπορεῖ νὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ τὸ Δαίμονα αὐτό.

Οἱ Ἄνασκελάδες εἶναι ἐξάπαντος οἱ ἀρχαῖοι Δαίμονες «ἀνασκελάδες» κι' ἀντικατάστησαν τὸ δαιμόνιο Ἕμπουσα.

6. Οἱ Στρίγγλες.

Καὶ σὲ ποιὸν εἶναι ἄγνωστο τὸ ὄνομα. Στρίγγλα: Γριές γυναῖκες, ποὺ μὲ τὰ μάγια τοὺς μποροῦσαν νὰ κάμουν κακὸ, οἱ ἄνθρωποι τὶς παράστησαν γιὰ δαιμόνια, Στρίγγλες. Σὲ παραμῦθια ὅμως ἀκούονται καὶ Στρίγγλες γεννημένες ἀπὸ μιὰ κι' ἐξ ἀρχῆς Δαιμόνια.

Καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ πίστευαν, πὼς μάγισσες γυναῖκες μπορεῖ νὰ γίνουν πουλιὰ, νὰ πετάξουν καὶ τρυπώσουν μέσα σὲ σπίτια· νὰ κάμουν κακὸ σὲ γυναῖκες καὶ ἰδίως παιδιὰ. Τὰ πουλιὰ αὐτὰ τὰ λέγανε Στρίγγες, ὄνομα ποὺ ἀπάνω κάτω μοιάζει μὲ τὸ σημερινὸ Στρίγγλες.

7. Ἡ Λάμια.

Ἡ Λάμια στὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν κακὸ Δαιμόνιο· ἔπνιγε τὰ μωρὰ. Σήμερα κατάντησε Δαιμόνιο τοῦ νεροῦ καὶ κατὰ τοῦτο συγγενεὺ μὲ τὶς Νεράϊδες. Μιὰ ἢ περισσότερες Λάμιες πιάνουν τὴ βρύση τοῦ χωριοῦ. Εἶναι γυναῖκες ψηλές, χοντρές καὶ πολὺ ὁμορφες, μὲ στήθια μακριὰ. Θάτανε πιὸ ὁμορφες, ἂν δὲν τὶς ἀσκήμιζαν τὰ πόδια· πολλές φορές ἔχουν περισσότερα ἀπὸ δυὸ πόδια καὶ μάλιστα τὸ ἓνα χαλκωματένιο, τὸ ἄλλο γαῖδουρινὸ καὶ τὸ τρίτο βοδινὸ ἢ κατσικίσιο, ἀνθρώπινο ἢ ὅ,τι ἄλλο.

Οἱ Λάμιες κρατοῦν τὸ νερὸ τῆς βρύσης καὶ δὲν τ' ἀφήνουν νὰ τρέξει, γιὰ νὰ πίνουν οἱ ἄνθρωποι. Κατὰ ποὺ λένε τὰ παραμῦθια, ζητοῦν πρῶτα κάποιον θῦμα· νὰ φᾶνε ἄνθρωπο, καὶ τότε ξαπολᾶνε τὸ νερὸ νὰ τρέξει. Ἡ πολυφαγία τους εἶναι ἀνοικονόμητη. Πνίγουν τὰ μωρὰ καὶ πίνουν τὸ αἷμα τους.

Εὐτυχῶς ποὺ οἱ Λάμιες εἶναι θνητές, ὅπως κι' οἱ Νεράϊδες. Μπορεῖ νὰ τὶς σκοτώσης, ἂν πυροβολήσης μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς βρυῖδες, Λάμιες βρίσκονται καὶ στὰ ποτάμια, στὰ πηγάδια, κάποτε καὶ στὰ δέντρα. Κι' ἀπ' τὴ θάλασσα δὲ λείπει τὸ Δαιμόνιο αὐτό.

Μιὰ μαύρη Λάμια τοῦ γυαλοῦ, ποὺ τρώει τὰ παλικάρια.

Γυναίκεια ροῦχα ἔβαλε, γυναίκεια ροῦχα βάνει.

Γυναίκεια πάει στὴν ἐκκλησιά, γυναίκεια προσκυνάει.

Γυναίκεια παίρν' ἀντίδωρον ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.

Γυναίκεια βγῆκε κι' ἔκατσε στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

Μὲ τὰ μαλλιά της ξέπλεγα στὸ δάκρυ φορτωμένα.

.....

Στὴ θάλασσα εἶναι βασίλισσα τῶν Νεράϊδων ἢ Λάμια καὶ κάνει κακὸ στὰ καράβια μὲ τὸ σιφουνικὸ καὶ τὸν ἀνεμορούφουλα, ποὺ σηκώνει. Ὅπως τὰ δελφίνια, ἔτσι κι' οἱ Λάμιες χορεύουν καὶ πηδοῦν ἀπάνω στὰ κύματα καὶ μὲ τὰ γλυκὰ τραγούδια τους πλανοῦν τὰ καράβια.

Ἀκούοντας κανέναν τὶς λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὶς Λάμιες θυμᾶται τὴν παλιὰ Λάμια - Ἕμπουσα καὶ τὶς Ὀμηρικὲς Σειρήνες.

γ'. Δαιμόνια σχετικά με τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου.

1. Οἱ Μοῖρες - Ἡ Τύχη.

Ὅποιος διάβασε ἀρχαία μυθολογία, γνωρίζει πὼς οἱ Μοῖρες ἦταν Δαιμόνια, ποὺ κανόνιζαν τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τῶν ἀνθρώπων. Οἱ σημερινὲς Μοῖρες δὲν εἶναι ἐντελῶς οἱ ἴδιες μετὶς ἀρχαίης· μπερδευτήκανε πολὺ καὶ μετὶς Τύχης καὶ τὴν Εἰμαρμένη τῶν ἀρχαίων.

Οἱ Μοῖρες εἶναι τρεῖς γριῆς μαυροφορεμένες, ἄσχημες, μετὶς μεγάλα δόντια, ποὺ περπατοῦν κι οἱ τρεῖς μαζί πάντα κουκουλωμένες. Κατοικοῦν μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμο, σὲ κάποιο βουνὸ ἀπότομο, ποὺ κανένας δὲν τὸ ξέρει ἐκτὸς ἀπὸ κάτι μάγισσες γριῆς.

«Θέλω νὰ πάγω στὸ βουνό, τὴ Μοῖρα μου κράξω».

Ἄλλοτε γιὰ κατοικία τῶν Μοιρῶν ἀναφέρεται:

«Ὁ Ὀλυμπος ὁ Κόροιβος τὰ τρία ἄκρα τοῦ κόσμου,
ὅπου οἱ Μοῖρες τῶν Μοιρῶν».

Ἔργο τῶν Μοιρῶν εἶναι νὰ κανονίζουν τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἄμα σὲ κάποιο σπίτι γίνῃ λεχωνιά, θὰ κάμουν τὴν ἐμφάνισή τους οἱ Μοῖρες. Στὶς τρεῖς, στὶς πέντε ἢ στὶς ἑφτά μέρες, ἀόριστο πότε, μπαίνουν στὴν κάμαρα τῆς λεχώνας, τὴ νύχτα συνήθως, ποὺ κοιμᾶται. Ποὺ καὶ κάπου νὰ ἔρθουν τὴν ἡμέρα, γιὰτὶ τότε σπάνια νὰ βρεθῇ μονάχη της. Αὐτὰ ὅλα τὰ ξέρουν πολὺ καλὰ οἱ ἀνθρώποι, καὶ γι' αὐτὸ ἀπάνω σὲ τραπέζι ἀπιθώνουν διάφορα ζαχαρωτὰ καὶ στολιζοῦν τὴν κούνια τοῦ μικροῦ, γιὰ νὰ καλοπιιάσουν τὶς Μοῖρες, νὰ δώσουν καλὴ μοῖρα στὸ παιδί.

Λένε, πὼς ἔρχονται ἀσπροντυμένες. Ἡ μεγαλύτερη κρατάει φαλλίδι, ἡ ἄλλη ἀδράχτι κι ἡ τρίτη ρόκα ἢ λανάρι. Κάθονται γύρω στὸ μωρὸ κι ἀρχίζει τὸ μοίραμα. Ἡ μία γνέθει τὴ ρόκα της, ἡ ἄλλη τυλίγει τὴν κλωστή στ' ἀδράχτι της. Κάθε τυλιξιὰ εἶναι ἕνας χρόνος ζωὴ γιὰ τὸ παιδί. Ἄμα τελειώσουν οἱ τυλιξιῆς, ἡ μεγαλύτερη κόβει μετὶς τὸ φαλλίδι τὴν κλωστή. Ἄν κατὰ τύχη κοπῇ μόνη της ἡ κλωστή, παύουν τὸ μοίραμα οἱ Μοῖρες καὶ φεύγουν. Τὸ παιδί θὰ ζήσει τόσο χρόνια, ὅσες τυλιξιῆς κλωστή ἔχει τ' ἀδράχτι, καὶ θὰ περάσῃ στὴ ζωὴ του ὅσα μοίρασαν.

Σὲ κάποιο μέρος πιστεύουν πὼς ἡ Μοῖρα παρουσιάζεται σὰ μυῖγα καυτερὴ καὶ παρδαλὴ καὶ κάθεται στὴ μύτη τοῦ μωροῦ καὶ γι' αὐτὰ, ἄμα φαίνεται κάποιο σημάδι σὰν κάψιμο στὴ μύτη του, λένε πὼς τὸ παιδί πολλὰ βάσανα ἔχει νὰ περάσῃ στὴ ζωὴ του. Γραφίματα τῶν Μοιρῶν, λένε, πὼς εἶναι τέτοια σημάδια. Κι ἀπ' αὐτὸ ἐπεκράτησε, νὰ λέμε: «ἔτσι μοῦ ἦτανε γραφτό.» «ὄ,τι γράφει, δὲν ξεγράφει», «τάχει ἡ Μοῖρα μου γραμμένα!» Καὶ πόσα τέτοια δὲ λέμε ὅλοι μας κάθε μέρα ποὺ μᾶς θυμᾶνε τὶς Μοῖρες. Ἔπαθα τὰ κακὰ τῆς Μοίρας μου! Κι ἄμα ξεφύγῃ τὸ θάνατο κανεῖς ὕστερ' ἀπ' ἀρρώστια λέμε:

«Δὲν τοῦ κόπηκε ἡ κλωστή!»

«Δὲν τοῦ σώθηκαν οἱ μέρες!»

Στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ Ριγάνι, ποὺ ὑψώνεται ἀπάνω ἀπὸ τὴ Ναύπακτο, εἶναι μιὰ σπηλιά. Στὰ παλιότερα χρόνια φέρνανε ἐκεῖ μελόπηττες τὰ κορίτσια καὶ τὶς ἄφηναν γιὰ νὰ φᾶνε οἱ Μοῖρες καὶ τοὺς φανερώσουν, ποιὸν ἄντρα θὰ πάρουν.

Καὶ στὴν Ἀθήνα γινότανε αὐτὸ στὰ παλιὰ χρόνια. Πλάι ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Φιλοπάππου εἶναι μιὰ σπηλιά: οἱ φυλακὲς τοῦ Σωκράτους. Μέσα αὐτοῦ τὰ κορίτσια φέρνανε μέλι κι ἄλλα καλὰ φαγητὰ καὶ τ' ἀφήνανε «γιὰ νὰ φᾶν οἱ Καλοκυράδες καὶ μαρτυρήσουν, ποιὸν ἄντρα θὰ πάρουν».

Ἡ Τύχη εἶναι μιὰ μαύρη, πολὺ ἄσκημη, γυναίκα. Κάθετα συχνὰ μονάχη της στὸ δρόμο κι ἀπὸ κεῖ ὁδηγᾷ τὸν ἄνθρωπο στὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ. Λένε, πὼς εἶναι στραβή, καὶ περπατᾷ ἄσκοπα ἐδῶ κι ἐκεῖ σὰ νᾶναι κουτή. Ἔτσι εἶναι ἀδύνατο, νὰ μὴν πέση ἀπάνω σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς διαβάτες. Αὐτὸς ὁ διαβάτης γίνεται εὐτυχής, «Τόπεσε ἡ στραβὴ ἢ Τύχη», λένε οἱ ἄλλου ἄνθρωποι.

Ἄλλοι πάλι παραδέχονται, πὼς κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὴν Τύχη του, ποιὸς καλή, ποιὸς κακή. Ὁ ἓνας εἶναι καλότυχος, ὁ ἄλλος κακότυχος. Βρίσκονται στὸν κόσμο καὶ χωρὶς Τύχη ἄνθρωποι, οἱ ἄτυχοι, «Ἐμένα ἢ Τύχη μου ἦτανε ἀπὸ κρεμμύδι», λένε πολλοὶ, γιὰ νὰ ἐκφράσουν πὼς δὲν ἔχουν καμιὰ Τύχη.

2. Οἱ Ἀσθένειες.

Οἱ Ἀσθένειες εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα κακὰ, πὸν βασανίζουν τὸν ἄνθρωπο ἐδῶ σὲ τοῦτον τὸν κόσμο. Αὐτὲς εἶναι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του. Νᾶ, γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι φαντάστηκαν τὶς Ἀσθένειες σὰν κάτι πρόσωπα κακοποιᾷ· τὶς κάμανε Δαιμόνια. Ἡ Πανούκλα, ἡ Χολέρα, ἡ Φθίση, ἡ Βλογιὰ, ἡ Θέρμη, ἡ Γαστέρα ἢ Ἀστέρα, εἶναι γυναίκες μὲ φοβερὴ ὄψη, κάποτε καὶ στραβὲς, πὸν βρίσκουν καὶ κολλοῦν τὸν ἄνθρωπο. Πολλὰ εἶναι τὰ αἴτια πὸν τὶς θυμώνουν, κι εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλαγόμεστε ἀπ' αὐτὲς. Ἡ Βλογιὰ, νὰ ποῦμε, θυμώνει, ἅμα γιὰ λόγους καθαριότητος ζεματίζουμε τὰ ροῦχα μας. Οὔτε νὰ ζεματίζουμε, οὔτε νὰ τὰ κοπανίζουμε λοιπὸν πρέπει· οὔτε νὰ σφάζουμε τὰ ζῶα μας. Τὰ σκυλιά μας νὰ μὴν τ' ἀφήνουμε ἐλεύθερα, κι ἅμα τύχει καὶ μᾶς κολλήσει, νὰ τρῶμε ἀνάλατο ψωμί.

Μὲ διάφορα μέσα προσπαθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ μαλακώσουν τὴν ἀγριομάρα τῆς Ἀσθένειας. Στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ βάνουν ἀγγεῖο μὲ μέλι γιὰ νὰ φάη ἢ Βλογιὰ, νὰ εὐχαριστηθῆ, καὶ περάση γρήγορα. Δὲ λένε τίποτε κακὸ γιὰ τὴν Ἀσθένεια, μὴ θυμώση καὶ κάμη χειρότερα.

Πρὶν κολλήσουν οἱ Ἀσθένειες τοὺς ἀνθρώπους, παρουσιάζονται στὰ ὄνειρατα σὰ γυναίκες, ἢ φαίνονται τῆ νύχτα σὰ φωτιὲς μέσα στὰ χωριά.

Γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν μεσ' στὰ χωριὰ οἱ Ἀσθένειες, στήνουν ξυλένιους σταυροὺς ὀλόγυρα σὲ ράχες ἢ τὸ γκαινιάζουν. Παίρνουν δυὸ δαμαλάκια δίδυμα, τὰ ζεύουν σὲ σιδερένιο ζυγάλετρο καὶ μ' αὐτὸ χαράζουν μιὰ αὐλακιά γύρω στὸ χωριὸ. Στὸ μέρος πὸν ἄρχισαν τὴν αὐλακιά, φτειάνουν τάφο καὶ θάφτουν μέσα τὰ δαμαλάκια ζωντανὰ μαζὶ μὲ τὰ ζυγάλετρα. Μὲ μιὰ πέτρα μεγάλη ἔπειτα σκεπάζουν ἀποπάνω τὸν τάφο. Στὴν ἄκρη τῶν χωριῶν δείχνουν οἱ χωρικοὶ τὸ μέρος, πὸν εἶναι χωμένα τὰ δαμαλάκια ὕστερα ἀπὸ τὴν τελετὴ τοῦ γκαινιάσματος.

Ἄν τύχη καὶ μπῆ ἀσθένεια στὸ χωριὸ, ἀνάγκη εἶναι γιὰ νέο γκαίνιασμα. Ἐγκαίνιαστα χωριὰ ρημώθηκαν ἀπὸ τὶς Ἀσθένειες.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ὠραῖες παραδόσεις σιγὰ σιγὰ λησμονιοῦνται. Δὲ μποροῦν νὰ σταθοῦν οἱ προλήψεις στὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης.

3. Ὁ Βραχνάς.

Θ' ἀκούσατε - ἢ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι μπορεῖ νὰ τὸ πάθατε -, ἐνῶ κοιμᾶται ὁ ἄνθρωπος, ἔρχεται κάτι καὶ τὸν πιέζει, προσπαθεῖ νὰ τὸν πνίξει. Ἡ ἀναπνοή του δυσκολεύεται, στενοχώρια μεγάλη τὸν πιάνει. Ἀγωνία κατέχει τὸ σῶμα του. Προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαχτῆ ἀπ' τὴν κατάσταση αὐτὴ τῆς ἀγωνίας βγάνει βογγητὰ ἀκουστὰ καὶ στοὺς ἄλλους, ποὺ θὰ τύχη νὰ κοιμοῦνται στὸ ἴδιο δωμάτιο. Μόλις ὕστερα ἀπὸ κάμποσον ἀγῶνα κι ἀφοῦ ξυπνήσῃ, κατορθώνει νὰ λευθερωθῆ ὁ ἄνθρωπος. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ τὸ χαρακτηρίζει ὡς Βραχνὰ ἢ Μόρα. «Μὲ πλάκωσε ὁ Βραχνάς» ἢ ἡ «Μόρα», λένε σὲ τέτοια περίσταση οἱ ἄνθρωποι. Καὶ τὸ παραδέχονται γιὰ κάποιο Δαιμόνιο. Φαντάζονται πὼς εἶναι μικρὸ παιδί. Ἄλλοῦ λένε, πὼς εἶναι Λάμια, ἀλλοῦ πὼς εἶναι κάποιος μαλλιαρὸς κι ἄσχημος ἄντρας· φορεῖ σκουῖφο ἢ φέσι, κι ἂν μπορέσῃ καὶ τοῦ τ' ἀρπάξῃ ὁ ἄνθρωπος, παίρνει ἀπ' αὐτὸν ὅσα χρήματα θέλει.

Τὸ Βραχνά, ἢ Βαρυπνά, ὅπως στὴν Κύπρο λένε, οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἔλεγαν Ἐφιάλτη.

4. Τὰ Χαμοδράκια.

Τὰ Δαιμόνια αὐτὰ εἶναι γνωστὰ στὰ χωριά ποὺ οἱ κάτοικοί τους διατηροῦν πρόβατα στὰ λιβάδια. Πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα ἔχουν κατὰ τόπους. Τὰ λένε Ἴσκιο, Εἶδωλο, Ζουλάπι, Λάβωμα, Σμερδάκι, Διάβολο, Δαιμονικό, Ἀμελέτητο, Ντιβέτσικα, Κωλοπάνη, καὶ ποιὸς ξέρεῖ, καὶ πὼς ἄλλιως. Ἐνα σωρὸ περίεργα πράγματα γι' αὐτὰ μπορεῖ νὰ μάθῃ κανεὶς, ἂν συναναστραφῆ κι ἐξετάσῃ τσοπάνηδες.

Παραδέχονται πὼς ὁ Δαίμονας αὐτὸς φαίνεται μὲ τὴ μορφή τοῦ ζώου ποὺ προσβάλλει. Σὰν τράγος, σὰν κριάρι. Παρουσιάζεται ἄξαφνα στὸ κοπάδι καὶ βατεύει τὰ πρόβατα. Θανατικὸ μεγάλο ἀκολουθεῖ κατόπι γιὰ μιὰ περίοδο. Σῶρὸ φοφοῦν τὰ δυστυχημένα ζῶα κι ὁ τσοπάνος ἀπελπισμένος βλέπει τὴν περιουσία του νὰ καταστρέφεται γιὰ μιὰ στιγμή. Φοβερὸς καὶ τρομερὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Δαίμονας! Κατατρομάζει τοὺς τσοπάνηδες τοῦ χωριοῦ, ἅμα κάμῃ τὴν ἐμφάνισή του ἐκεῖ πάνω στὸ βουνό.

Πολλὰ θεραπευτικὰ μέτρα λαβαίνονται γιὰ νὰ ἀπαλλαχτῆ τὸ κοπάδι ἀπὸ τὸ ἀνήκουστο θανατικὸ. Μετατοπισμὸς τῶν ζώων τὴ νύχτα καὶ μὲ βουλωμένα τὰ κουδούνια ἀπὸ τὸ λιβάδι ὅπου βόσκουν σὲ ἄλλο. (Ἐτσι ὁ Δαίμονας μπορεῖ νὰ χάσῃ τὰ ἴχνη τους καὶ ξεφύγουν ἀπὸ τὸ κακό). Ἄναμα φωτιάς μὲ τριβὴ ξύλων: ξυλοφωτιά. Πέρασμα τῶν προβάτων ἀπὸ κάποια τρύπα, ποὺ φτειάνουν σὲ ὄχτο. Διαβάσματα τῶν παπάδων, καπνίσματα, ξόρκια κ' ἔνα σωρὸ τέτοια ἄλλα, ποὺ θάτανε βέβαια ὅλα περιττὰ, ἂν τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης ἦταν τόσο πολὺ ξαπλωμένο, ὥστε νὰ φτάνῃ καὶ στ' ἀπόκεντρα μέρη ποὺ ζοῦν οἱ καημένοι, οἱ τσοπάνηδες. Γιατὶ ἡ ἀσθένεια, ποὺ προσβάλλει τὰ ποίμνια εἶναι ἀπλούστατα ἢ λεγόμενη ἐπιστημονικῶς «ἀνθραξ» καὶ τὴ γιαντριά της πρέπει νὰ τὴ ζητοῦμε ἀπὸ τοὺς κτηνιάτρους.

Χωρὶς ἀμφιβολία ὅμως τὸ σημερινὸ Χαμοδράκι τῶν Τσοπάνηδων εἶναι ὁ ἀρχαῖος θεὸς τῶν ποιμένων Πάνας μὲ τοὺς ἀκολούθους του Σατύρους. Ἡ μορφή του κι ὁ χρόνος τῆς παρουσίας του – μεσημέρι - δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία, πὼς ὁ ἀρχαῖος Ἀρκαδικὸς θεὸς «Πάν» ἀπ' τὸ περιεχόμενό του μόνο τὸ ὄνομά του δὲν ἔσωσε ὡς σήμερα.

5. Ὁ Χάρος. Τὸ ἀθάνατο νερό.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια καὶ πάντοτε ἀπασχολοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἡ ἰδέα μιᾶς ἄλλης ζωῆς ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο. Ἐνας ἄλλος κόσμος ἦταν ἀπαραίτητος γιὰ τὴ δεύτερη ἐκείνη ζωή. Αὐτὸς εἶναι ὁ Κάτω Κόσμος. Ποιὸς ὁδηγεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸν ξένον ἐκεῖνο καὶ μακρινὸν Κάτω Κόσμο; Οἱ ἀρχαῖοι ἀπάντησαν, ὁ Ἑρμῆς. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐφτείασαν τὸ Χάρο· μὲ κάμποσες δηλ. παραλλαγές τὸν ἀρχαῖο Χάρωνα, ποὺ περνοῦσε τὶς ψυχές μὲ τὸ καραβάκι του ἀπὸ τὴν Ἀχερουσία λίμνη.

Τὴ σχέση ποὺ ἔχει ὁ Χάρος μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ φεύγει ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο, μᾶς τὴν περιγράφουν πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια. Κάποιος, παρακαλεῖ τὸ Χάρο, νὰ τὸν ἀφήσῃ λίγες μέρες ἀκόμη στὴ ζωὴ. Αὐτὸς ἀπαντᾷ:

«Δὲν εἶμπορῶ, λεβέντη μου, γιὰτ' εἶμαι προσταμένος».

«Εμένα μ' ἔστειλ ὁ θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.»

Ἄλλοτε, ὅταν ὁ Χάρος δέχτηκε νὰ μονομαχήσῃ μὲ παλικᾶρι, ἀκούει τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίπληξη:

«Δὲν σ' ἔστειλα, Χάροντα, παλαίματα νὰ κάμης».

«Παρὰ σὲ ἔστειλα, ψυχές γιὰ νὰ μοῦ βγάλῃς!»

Ἀπόφαση, ποὺ βγήκε γιὰ τὸ θάνατο ἀνθρώπου πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἐκτελεστῇ:

«Κώστα μου, μὴν ξοδεύεσαι, μὴ χάνῃς καὶ τὸ βιό σου.

Ἐσένα σοῦρθε ὁ θάνατος, σοῦρθε γιὰ ν' ἀποθάνῃς.

- Ποῦ ξέρεις σύ, πουλάκι μου, ποῦ ξέρεις, χελιδόνι;

- Ἐφῆς ἤκουσα στοὺς οὐρανοὺς, καὶ τώρα ἦρθα ἀπέκει.

Κι ἄκουσα ποὺ σ' ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀποθαμένους».

Αὐθάδεια δὲν περνάει στὸ Χάρο, ἅμα ἐκτελεῖ τὸ καθῆκον του:

Ἡ Εὐγενούλα ἢ ὁμορφη, ἢ μικροπαντρεμένη.

Κακὴν ὥραν παινιότανε πὼς Χάρος δὲν τὴν πιάνει.

Γιατ' ἔχει τοὺς ἐννιά ἀδερφοὺς κι ἐν' ἄντρα παλικᾶρι.

Ἐχει καὶ σπὶτ' ἀρχοντικὸ μ' αὐλὲς καὶ περιβόλια.

Κάποιο πουλὶ, κακὸ πουλὶ τοῦ χάρου πάει κι λέγει.

Κι ὁ Χάρος τὴ σαῖτεψε κι ἡ κόρη κιτρινίζει.

Δεύτερη τρίτη σαῖτιὰ κρεββάτι τήνε ρίχνει.»

Κανέννας στὸν κόσμο τοῦτο δὲν εἶναι ἀθάνατος κι ὅλοι μας πρέπει νὰ χαιρόμαστε τὴν προσωρινὴ ζωὴ:

Χαρῆτε νιοὶ, χαρῆτε νιὸς κι ἡ μέρ ὅλο βραδιάζει.

Κι ὁ Χάρος τὶς ἡμέρες μας μιὰ μιὰ τὴ λογαριάζει.

«Ἄς πατήσουμε κι ἄς πάη

τέτοια γῆς ποὺ θὰ μᾶς φάη».

Πόσο γλυκιὰ εἶναι ἡ ζωὴ μ' ὅλα τὰ βάσανά της!

Καὶ μὲ τὰ τόσα βάσανα, πάλι ἡ ζωὴ γλυκιὰ ναι.

Κι ὅποιος τὸ θάνατο ζητᾷ, κάποιος χαμένος θάναι.

Γι αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος καλοτυχίζει ὅσα δὲν παντέχουνε Χάρο:

Καλότυχά ναι τὰ βουνὰ κι οἱ κάμποι εὐλογημένοι.

Ποὺ Χάρο δὲν παντέχουνε, Χάρο δὲν καρτεροῦνε.

Τὸ καλοκαίρι πρόβατα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνια.»

Ἵστερα ἀπὸ τὴν τόση γλύκα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Ἀπάνω Κόσμου, πόσο πικρὸς εἶναι ὁ Χάρος!

Δὲν εἶμαι μάννα νὰ πονῶ, πατέρας νὰ λυπᾶμαι.
Ἐγὼ εἶμαι Χάρος θλιβερὸς καὶ παραπονεμένος.
Χωρίζω μάννα ἀπ’ τὰ παιδιὰ, παιδιὰ πὸ τὸ πατέρα.
Χωρίζω ἀδέρφια γκαρδιακὰ καὶ πολυαγαπημένα.
Χωρίζω καὶ τ’ ἀντρόγυνα καὶ τὰ βουνὰ ραγίζουν.

Τόσο ἄσπλαχνος εἶναι ὁ Χάρος ὥστε ὁ λαὸς τὸν φαντάζεται κουφό. Γιὰ νὰ δείξη κι αὐτὸς κάποτε λύπη καὶ ν’ ἀφήσῃ τὴν ψυχὴ κάποιου δυστυχῆ, ποὺ πῆγε νὰ τὴν πάρῃ, ἔλαβε τὴν κατάρα τοῦ θεοῦ κι ἔπαθε τὴν κουφамάρα.

Ἡ παρουσία του, μοιάζει σὰν μαῦρος καβαλλάρης, ποὺ σέρνει τὶς ψυχὲς στὸν Ἄδη καβάλλα στ’ ἄλογο του:

Καὶ νὰ σου τον καὶ πρόβαλε στοὺς κάμπους καβαλλάρης.
Σὰν ἀστραπὴ εἶν’ τὸ βλέμα του, σὰν τὴ φωτιὰ ἢ βαφὴ του.
Σὰ δυὸ βουνὰ εἶν’ οἱ ὦμοι του σὰν κάστρο ἢ κεφαλὴ του».

Σ’ ἄλλο τραγούδι:

Γιατ’ εἶναι μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκωμένα.
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μὴνα βροχὴ τὰ δέρνει.
Οὐδ’ ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, κι’ οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει.
Μόνε διαβαίνει ὁ χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπὸ μπροστὰ τοὺς γέροντας πιὸ πίσω.
Τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα στὴ σέλλα ἀρμαθιασμένα.
Παρακαλοῦν οἱ γέροντες, τ’ ἀγόρια γονατίζουν.
- Χάρε μου κάτσε σὲ χωριό, κάτσε σὲ κρύα βρύση.
Νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κι οἱ νιοὶ νὰ λιβαρίσουν.
Καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα νὰ μάσουνε λουλούδια.
- Οὐδὲ σ’ χωριὸ καθόμαι γὼ οὐδὲ σὲ κρύα βρύση.
Ἐρχοντ’ οἱ μάννες γιὰ γερό, γνωρίζουν τὰ παιδιὰ τους.
Γνωρίζονται τ’ ἀντρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.

Πολλὲς φορὲς ξεγελάει ὁ Χάρος καὶ μὲ πονηριὰ παίρνει τὶς ψυχὲς:

Ἵ χάρος εἶναι γελαντζῆς κι εἶν’ καὶ πολὺ μαργιόλος.
Σὰν κλέφτης μπαίνει στὸ χωριὸ καὶ σὰν κορσάρης βγαίνει.
Κάωει μαννοῦλες δίχως γιουὺς, γυναῖκες δίχως ἄντρες.
Χωρίζει καὶ τὶς ἀδερφὲς ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς τους.

Ἵ χάρος νύχτες περπατεῖ καὶ τὶς αὐγὲς γυρίζει.
Καὶ μὲσ’ στὰ ξημερώματα ἀντρόγυνα χωρίζει.

Παραδέχονται πὼς τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου ὁ Χάρος γράφει σὲ βιβλίον ποιῶν θὰ πάρῃ γι’ αὐτὸ ἀπάνω στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν βάνουν καρύδια τὸ βράδυ. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ παίρνουν καθέννας τὸ καρύδι του καὶ τὸ σπάζει. Ὅποιοιοῦ βρεθῆ κούφιο, ἀλίμονο! Ἐγραψε ὁ χάρος νὰ τὸν πάρῃ!

Ἵ χάρος εἶναι ἀρματωμένος μὲ σπαθὶ ἢ μὲ σαῖτα, ὅπως τὰ τραγούδια λένε.

Μπαίνει στὸ σπῖτι τοῦ ἄρρωστου, στέκεται κοντὰ στὸ κρεββάτι καὶ τοῦ κόβει τὸ κεφάλι. Πλημμυρεῖ τὸ αἷμα κάτω στὸ πάτωμα, ἀλλὰ οἱ παρακαθήμενοι δὲ βλέπουν τίποτε. Ἀγῶνας σωστός γίνεται ὥσπου νὰ κάμη τὴ δουλειά του ὁ Χάρος. Παλεύει ὁ ἄρρωστος «χαροπαλεύει!», «ψυχομαχάει!». Ὅλα ἀνώφελα! Τὸ τέλος του ἔρχεται.

Ἔχει, καὶ συγγενολόγι ὁ Χάρος. Χάρισσα ἢ Ἀρχόντισσα εἶναι ἡ γυναῖκα του. Ἔχει μητέρα, ἔχει φίλους, ἀδερφοποιτούς. Πιάνει κουμπάρους... Τὸ λέει κι ἡ παροιμία: «Ζητάει ὁ Χάρος νὰ καλέση τὸν κουμπάρο!»

Κανένας στὸν κόσμο τοῦτο δὲ γλυτώνει ἀπ' τὸ Χάρο. Αὐτὸς ἔρχεται «σὰν κλέφτης», κι ὅλους τοὺς παίρνει. Μονάχα κείνον, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πιῇ τ' ἀθάνατο νερό, δὲ μπορεῖ νὰ πάρη.

Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ παραμύθια μας γίνεται λόγος γιὰ τ' ἀθάνατο νερό. Πέρα σὲ μακρινὸν πολὺ τόπο, ποὺ ἀπὸ δῶ δὲ φτάνει κι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη, εἶναι δυὸ βράχοι ποὺ ἀνοιγοκλείουν γρήγορα - (δὲ σὰς φαίνεται, πῶς ἀπηχεῖ ὁ μῦθος γιὰ τὶς Συμπληγάδες πέτρες;) -. Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους αὐτοὺς εἶναι ἡ πηγὴ ποὺ ἔχει τὸ ἀθάνατο νερό. Πόσο εὐτυχῆς θὰ ἦταν ὁ ἄνθρωπος, ἂν μπορούσε νὰ φτάσῃ στὴν πηγὴ ἐκείνη, γιὰ νὰ πιῇ τ' ἀθάνατο νερό! Δὲ θὰ πέθαινε ποτέ! Γιὰ πάντα θάβλεπε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου! Ἀλλὰ εἶναι δυνατὸ τοῦτο; Πῶς θὰ μπορούσε κανένας νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοὺς βρόχους ποὺ ἀνοιγοκλείουν; Δὲ θὰ τὸν συντρίψουν οἱ πέτρες τὴ στιγμή ποὺ θὰ κλείουνε μὲ ὀρμή; Τί ὠφελεῖ λοιπὸν ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἀθάνατου νεροῦ, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ πλησιάσῃ, γιατί ὁ Χάρος τοῦ ἔχει στημένη τὴν παγίδα, γιὰ νὰ τοῦ κόψῃ τὴ ζωή; Οὔτε καὶ στὰ παραμύθια λοιπὸν δὲ φαίνεται πῶς κατῶρθωσε ὁ ἄνθρωπος νὰ φτάσῃ στὴν πηγὴ πόχει τὸ ἀθάνατο νερό. Μονάχα ὁ κόρακας, λένε, πῶς τὸ κατῶρθωσε, γι' αὐτὸ καὶ τὸν παραδέχεται γι' ἀθάνατον ἢ λαϊκὴ φαντασία τὸν κόρακα· καὶ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ζῆ πολλὰ χρόνια τὸν λένε χαρακτηριστικὰ «κορακοζῶητο!».

6. Οἱ Βρουκολάκοι.

Ποιὸς ἀπ' ὅλους μας δὲν ἄκουσε στὴ ζωὴ του κάτι γιὰ τοὺς Βρουκολάκους; Εἶναι νεκροί, ποὺ ἡ ψυχὴ τους δὲν ἔφυγε ἀκόμα ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὴν ἡμέρα μένουν στὸν τάφο κι ἀναπαύονται ἢ ἐργάζονται. Ἄμα περάσῃ κάμποση νύχτα, ἀφήνουν τὸ νεκροταφεῖο καὶ γυρίζουν κι ἐνοχλοῦν τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀπὸ ποῦ προῆλθε ἡ πίστη στὴν ὑπαρξὴ βρουκολάκων; Παραδέχονται οἱ ἄνθρωποι πῶς ἡ ψυχὴ πάντοτε ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ σῶμα, ὅσο αὐτὸ μένει ἄλειωτο μέσα στὸ χῶμα. Ἀλλὰ πολλὰ σώματα ἀνθρώπων δὲ λειώνουν, ἢ γιατί τοὺς ἀδρασκελέησε γάτα τότε, ποὺ τοὺς εἶχαν νεκροὺς στὸ σπῖτι, ἢ γιατί ὁ παπὰς δὲν τοὺς διάβασε καλά, ἅμα τοὺς ἔφαλλε τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία, ἢ γιατί εἶναι ἀφωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἀφοῦ λοιπὸν, γιὰ ὅποιονδήποτε ἀπὸ τοὺς παραπάνω λόγους, τὸ σῶμα μένει ἄλειωτο καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἀποχωρίζεται, τότε καὶ ὁ ἄνθρωπος παίρνει μιὰ κατάσταση ποὺ ἡ λαϊκὴ φαντασία τὴ χαρακτηρίζει ὡς βρουκολάκισμα.

Ὁ βρουκόλακας ἔχει τὴ μορφή τοῦ νεκροῦ· ἀλλὰ εἶναι μαῦρος, ἄγριος, μὲ πολὺ μακριὰ νύχια καὶ βαμμένα κόκκινα μὲ αἷμα· ἔχει γένια ἄγρια καὶ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ μακριὰ. Ἡ κοιλιά του εἶναι ἐξωγκωμένη σὰν φουσκωμένο ἄσκι. Ἀπ' τὸ στόμα του τρέχουν διαρκῶς τὰ σάλια καὶ φεγγοβολοῦν τὴ νύχτα σὰν κωλοφωτιές.

Ἀπὸ τὸ πολὺ φούσκωμα τῆς κοιλιᾶς του ἐπεκράτησε ἡ γνώμη πὼς ὁ βρουκόλακας εἶναι ἀσκι γεμᾶτο αἷμα.

Πολλὰ εἶναι τὰ κακὰ ποὺ κάνουν οἱ βρουκολάκοι στοὺς ἀνθρώπους. Ἔρχονται ἀπάνω στὸν ὕπνο καὶ βυζαίνουν τὸ αἷμα τους, τρῶνε τὰ ἐντόσθιά τους πνίγουν μωρὰ παιδιὰ στὴν κούνια, βγάνουν βρέφη ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῶν γγαστρομένων γυναικῶν.

Καὶ μόνον αὐτά; Πίνουν στὰ νεκροταφεῖα τὸ λάδι ἀπὸ τὰ καντήλια τῶν τάφων, ρίχνουν λιθάρια στοὺς διαβάτες, ποὺ περνοῦν τὸ δρόμο, μπαίνουν στὰ σπίτια καὶ τρῶνε ὅ,τι βροῦν. Πολλὰ χωριὰ ρημώθηκαν, καθὼς λένε, ἀπὸ τὰ κακὰ τῶν βρουκολάκων. Λένε καὶ γιὰ βρουκολάκους, πὼς κοιμοῦνται μὲ τὶς ζωντανὲς γυναῖκες τους· γι' ἄλλους βρουκολάκους πὼς παντρεύονται σὲ ξένα μέρη καὶ παίρνουν ἄλλες γυναῖκες καὶ φκειάνουν παιδιὰ χωρὶς κόκκαλα· ναὶ πόσα δὲ λένε;

Πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀπαλλαχτοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ κακὰ τῶν βρουκολάκων; Πολλὰ μεταχειρίζονται. Γράφουν πεντάλφες ἀπάνω ἀπὸ τὴν ὀξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ, πυροβολοῦν μὲ τ' ἀριστερὸ χέρι, ψιθυρίζουν γητέματα. Ὅλα ὅμως εἶναι προσωρινὰ μέτρα. Τὸ σπουδαιότερο κι ἀποτελεσματικώτερο εἶναι νὰ σκοτώσουν μιὰ γιὰ πάντα τὸ βρουκόλακα, ποὺ μένει ἄλειωτος στὸν τάφο. Πρῶτα πρῶτα λοιπὸν καλοῦν τοὺς παπάδες καὶ διαβάζουν συχωρετικὲς εὐχὲς γιὰ νὰ λειώση, ἂν εἶναι δυνατόν, τὸ σῶμα ποὺ βρίσκεται ἄλλειωτο στὸ μνήμα. Ἄν καὶ τὸ μέτρο αὐτὸ δὲ φέρει ἀποτέλεσμα, ξεσκεπάζουν τὸν τάφο, σπάζουν μὲ λαστὸ τὴ φουσκωμένη κοιλιὰ τοῦ βρουκόλακα, βγάνουν τὴν καρδιά του καὶ καίνε στὴ φωτιά τὸ σῶμα ἢ τὸ μεταφέρουν καὶ τὸ πετοῦν σὲ κάνα ἐρημονήσι. Λαβαίνουν ὅμως καὶ προληπτικὰ μέτρα. Φτειάνουν μὲ ἀλέτρι αὐλάκια γύρω στὸ νεκροταφεῖο γιὰ νὰ πάψη πιὰ τὸ βρουκολάκισμα τῶν νεκρῶν.

Σήμερα εὐτυχῶς δὲ βρουκολακιάζουν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ παπάδες πιὸ γραμματισμένοι ἀπ' τοὺς παλιοὺς ξέρουν καὶ διαβάζουν πιὸ καλὰ τοὺς νεκρούς. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο, γιὰτὶ ἡ πρόληψη σιγὰ σιγὰ διαλύεται, ὅσο ξαπλώνονται τὰ γράμματα καὶ ἡ μόρφωση. Καὶ ὅμως πόσες παραδόσεις γιὰ τοὺς βρουκολάκους μπορεῖ νὰ γράψη κανεὶς ἀκόμη, πρὸ πάντων, ἅμα ζῆ σὲ ἀπόκεντρα χωριά;

7. Τὰ Φαντάσματα.

Πολὺ γνωστὴ εἶναι ἡ λέξη «Φάντασμα». Πόσες φορὲς δὲν εἶπαμε σὲ κάποιον, ποὺ ἀδυνατίσει ἀπὸ ἀσθένεια: «σὰ φάντασμα ἔγινες, καημένε!» Τί εἶναι λοιπὸν τὰ φαντάσματα; Εἶναι ψυχὲς κολασμένες πεθαμένων ἢ σκοτωμένων, ποὺ συχνάζουν στὸν τόπο ποὺ σκοτώθηκαν ἢ θάφτηκαν. Ἀφοῦ οἱ νεκροὶ παρουσιάζονται στὰ ὄνειρα τῶν ἀνθρώπων, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ παρουσιάζωνται καὶ στοὺς ξύπνιους καὶ πολὺ πιθανώτερα, ἅμα ἢ φαντασία τους εἶναι ἐρεθισμένη ἀπ' τὸ φόβο;

Κακὸ δὲν κάνουν τὰ φαντάσματα· μόνον κάποτε ρίχνουν πέτρες καὶ φυσοῦν καὶ σβήνουν τὰ φῶτα ἢ ἀναποδογυρίζουν βαριὰ ὀπωσδήποτε πράγματα. Ἀνοίγουν κλεισμένες πόρτες κι ἅμα περιπατοῦν σέρνουν τὰ ποδάρια τους κατὰ γῆς καὶ κάνουν κρότο.

Παρουσιάζονται σὰν ἄνθρωποι καβαλλαραῖοι μαυροφορεμένοι ἢ ἀσπροφορεμένοι μὲ τὰ μοῦτρα κατεβασμένα, σοβαροὶ καὶ ἀμίλητοι. Μπορεῖ ὅμως νὰ παρουσιαστοῦν καὶ σὰν κατσίκια ἢ ἄλλα ζῶα, ὅπως καὶ τ' ἄλλα ξωτικά. Μένουν μέσα σὲ παλιὸς πύργους, σὲ παλιὰ κάστρα καὶ σ' ἄλλα παλιοχτίρια, ὅπου φυσικὰ ἢ φαντασία τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων βρίσκει αἰτία νὰ πλάσῃ τὰ ἀνύπαρκτα αὐτὰ δαιμόνια, τὰ ὅποια ὅμως τόσο πολὺ πιστεύουν ὅσοι δὲν εἶχαν τὴν τύχη νὰ μορφωθοῦν.

www.pentalofo.gr

Β΄. Ο ΚΑΤΩ ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ πίστη πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη ὅσα ἀρχαία τόσο καὶ αἰώνια εἶναι.

Ὁ κόσμος αὐτὸς, ποὺ ζοῦμε, εἶναι ὁ Ἀπάνω κόσμος· εἶναι ὁ κόσμος τῶν ζωντανῶν. Ἄμα ὁ ἄνθρωπος πεθάνῃ, ἡ ψυχὴ του ἀφήνει τὸν κόσμο τοῦτο. Πηγαίνει σ' ἄλλον κόσμο. Ἐκεῖνος εἶναι ὁ Κάτω κόσμος. Ὁ Ἄδης.

Πόρτα τοῦ Ἄδης, ποὺ κατὰ τὴ φαντασίᾳ τοῦ λαοῦ βρίσκεται βαθιὰ μέσα στὰ σκοτεινὰ τῆς Γῆς, εἶναι κάποιον ἄπατο βάραθρο. Τέτοια δείχνουν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας. Ἀπὸ κείνα κατεβαίνουν οἱ νεκροὶ στὸν Ἄδη.

«Σκαλι σκαλι κατέβαινε, σκαλι τὸ μετανοιώνει».

Μόλις ἔρθουν οἱ νεκροὶ στὸν Ἄδη, πίνουν τὸ νερὸ τῆς λησμονιᾶς καὶ λησμονοῦν τοὺς δικούς τους ζωντανούς.

«Περνοῦν τὸν ποταμὸ καὶ πίνουν τὸ νερό του.

Καὶ λησμονοῦν τὰ σπίτια τους κι τ' ἀρφανά παιδιὰ τους».

Ἄλλοτε περνοῦν ἀπ' τὰ λαγγάδια τῆς Ἄρνας:

Τὶ ἐμένανε μὲ πήρανε στῆς Ἄρνας τὰ λαγγάδια.

Π' ἀρνιέτ' ἡ μάννα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα.

Π' ἀρνοιοῦνται καὶ τ' ἀντρόγυνα, τὰ παλιογαπημένα.

ἢ

«... Καὶ πᾶν στὸν Κάτω κόσμον.

Πᾶνε στῆς Ἄρνας τὰ βουνά, στῆς ἀρνησιᾶς τὸν τόπο.

Ἐδῶ ποτὲ δὲ σμίγουνε, ποτὲ δὲν ἀνταμώνουν».

Ἡ οἱ νεκροὶ τρῶνε τὸ χόρτο τῆς ἀρνησιᾶς ἢ τὸ λησμοβότανον:

Πέρα σὲ κείνο τὸ βουνό...

ὀπώχει ἀντάρα στὴν κορφὴ

καὶ καταχνιά στὸν πάτω.

Ἐκεῖ ν' τὸ λησμοβότανον

ποὺ τρῶν' οἱ προβατίνες

καὶ λησμονοῦν τ' ἀρνιά τους.

Σῦρε καὶ σύ, μαννούλα μου,

γιὰ νὰ μὲ λησμονήσης.

- Μυριάδες κι ἂν τὸ φάω

ἐγὼ ἀλησμονιὰ δὲν ἔχω.

Πρὶν νὰ μποῦν οἱ νεκροὶ στὸν Ἄδη, πρέπει νὰ περάσουν τὸ τρίχινο γεφύρι.

Οἱ ψυχὲς δὲν ἔρχονται ἀμέσως στὸν Κάτω κόσμον. Γυρίζουν ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατον δυὸ - τρεῖς ἡμέρες σὲ διάφορα μέρη· ἐπισκέφτονται τοὺς τόπους, ποὺ συνήθιζαν μαζί μὲ τὸ ζωντανὸ τότε σῶμα νὰ πηγαίνουν. Τὴν πρώτη βραδυὰ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ταφὴ, οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ φέρνουν φαγητὰ στοὺς σπιτικούς του γιὰ παρηγοριά. Πένθιμα στρώνουν τὸ τραπέζι καὶ κάθονται λυπημένοι ὅλοι ἓνα γῦρο. Βάνουν ἓνα ποτήρι γεμᾶτο κρασί ἀπάνω στὸ τραπέζι καὶ σιωπηλοὶ μὲ στοργικὰ μάτια τὸ κοιτάζουν προσεκτικά. Σὰν κάτι νὰ περιμένουν! Καὶ πράγματι περιμένουν τὴν ψυχὴ τοῦ νεκροῦ.

Παραδέχονται πὼς ἔρχεται μεταμορφωμένη σὲ μυῖγα. Ἡ πρώτη μυιγίτσα, ποὺ τυχαίως μπορεῖ νὰ καθήσῃ στὰ χεῖλη ἢ στὰ τοιχώματα τοῦ ποτηριοῦ, προκαλεῖ πλημμύρα δακρῦν καὶ ἀτέλειωτα κλάματα. Κλαῖνε γιὰ τὸν ἀλησμόνητο καὶ ἀγαπημένο νεκρό τους.

Σαράντα βράδια ὕστερα ἀπὸ τὴν ταφὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ἔρχεται στὸ νεκροταφεῖο φέροντας ἕνα ἀγγεῖο γεμάτο νερό. Χύνει στὸ κεφάλι τοῦ τάφου γιὰ νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ καὶ τοῦ ἀνάβει κεράκι.

Τὴ Μεγ. Πέφτη ὅλες οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν βγαίνουν ἀπὸ τὸν Κάτω κόσμο καὶ τριγυρίζουν τὰ μέρη ὅπου ζωντανὸς μὲ τὸ σῶμα γυρίζανε. Μένουν ὄξω ἀπὸ τὰ σκοτάδια καὶ ἀπολαύουν τὸν Ἀπάνω κόσμο ὡς τὸ Σαββάτο τῆς Πεντηκοστῆς. Τότε θλιμμένες κατεβαίνουν πάλι στὰ τρισκόταδα τοῦ Ἄδη.

Στὸν Κάτω κόσμο εἶναι ὁ Παράδεισος καὶ ἡ Κόλαση. Ὁ Παράδεισος εἶναι ἕνας κήπος ὠραῖος μ' ἀπειρα ὄμορφα λουλούδια καὶ δέντρα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐτυχία βασιλεύει ἐκεῖ μέσα. Χαρὰ στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ζήσανε δίκαιοι στὸν Ἀπάνω κόσμο! Ἡ ψυχὴ τους εὐφραίνεται στὸν Παράδεισο. Ἀλίμονο καὶ τρισαλίμονο στοὺς ἄδικους! Αὐτοὶ ρίχνονται στὰ σκοτάδια τῆς Κόλασης. Καζάνια μὲ πίσσα βράζουν μέρα νύχτα καὶ μέσα σ' αὐτὰ καίονταν οἱ κολασμένοι.

Τὸ τί πιστεύει ὁ λαὸς γιὰ τὸν Ἄδη τὸ ἐκδηλώνει στὰ μυρολόγια του.

Ἐνα τέτοιο μυρολόγι λέει:

Στὴν πόρτα τοῦ παραδείσου μηλιὰ ναι φυτρωμένη.
Κρεμοῦν οἱ νιῆς τὰ ροῦχα τους καὶ οἱ νέοι τ' ἄρματά τους.
Κρεμοῦνε καὶ οἱ γέροντες τ' ἀσημομπάστουνά τους.
Κρεμοῦν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ τὰ κακοστρώματά τους.
Τὸ χάρο παρακάλεσα μὲ χέρια σταυρωμένα.
Νὰ μοῦ δανείσῃ τὰ κλειδιὰ, κλειδιὰ τοῦ παραδείσου.
Νὰ ἰδῶ τοὺς γιοὺς πὼς ἀπερνοῦν...

Ἄλλο μᾶς περιγράφει θαυμάσια τὸν Παράδεισο:

Νὰ πάγῃς στὴν Παράδεισο, τὴ μοσκομυρισμένη,
ποὺ μὲ τειχὶ ὀλόχρυσο εἶν' πυργογυρισμένη.
Τρέχουν βασιλοπόταμα καὶ εἶναι δροσισμένη.
Ἄγγελοι καὶ Ἀρχάγγελοι μέσ' εἶν' ὠρδινιασμένοι.
Καὶ ψάλλουν τὸν τρισάγιον ὕμνον οἱ Ἀρχαγγέλοι.

Τὴν περιγραφή τῆς Κόλασης μᾶς τὴν κάνει ἕνα ἄλλο δημοτικὸ τραγούδι:

Ἀπόψε φίλους φίλευα, φίλους καὶ μπιστεμένους.
Τὴν Παναγιὰ καὶ τὸ Χριστὸ, τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους.
Καὶ τοὺς ἐπαρακάλεγα, τοὺς φίληγα τὸ χέρι.
Γιὰ νὰ μοῦ δώσουν τὰ κλειδιὰ, κλειδιὰ τοῦ Παραδείσου.
Ν' ἀνοίξω τὸν Παράδεισο νὰ ἰδῶ τοὺς πεθαμένους.
Ζερβιὰ μεριὰ εἶν' οἱ ἄρχοντες, στὴν πίσσα, στὸ κατράμι.
Καὶ βάσταγαν στὰ χέρια τους σακκούλια βουλωμένα.
Δεξιὰ μεριὰ ἢ φτωγολογιά, στὸν ἥλιο στὸ προσήλιο.
Καὶ βάσταγαν στὰ χέρια τους λαμπάδες ἀναμμένες.
Θυμᾶσαι, ὅταν ἐπούλαες τ' ἀλεύρι μὲ τὸ χοῦμα.
Καὶ τὸ κρασί μὲ τὸ νερὸ, τὰ γρόσια μὲ τὸν τόκο;

Ἐδῶ φλωριά δὲ βρίσκονται, λεπτὰ δὲ δανειζόνται.
Μόνε λιβάνι καὶ κερὶ καὶ καθαρὴ ψυχούλα.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ιδέες γιὰ τὸν Κάτω Κόσμο, μικρὴ διαφορὰ ἔχουνε ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες. Κι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν στὸν Ἄδη εἶχαν «τὰ Ἡλύσια πεδία.» δηλαδὴ τὸν παράδεισό τους, ὅπου βρίσκανε ἀνάπαψη οἱ δίκαιες ψυχές, καὶ τὰ Τάρταρα, τὴν Κόλασή τους· ὅπου αἰώνια κολαζόντανε οἱ ἄδικοι καὶ κακοί. Ἄν ἔχετε τὴν περιέργεια, ἀνοίξετε μιὰ ὅποιαδήποτε ἀρχαία μυθολογία καὶ θὰ μάθετε πολλὰ γιὰ τὸν Κάτω κόσμο τῶν ἀρχαίων προγόνων μας.

ΤΕΛΟΣ

www.pentalofo.gr

Τὸ βιβλίο διαμορφώθηκε σὲ ψηφιακὴ μορφή ἀπὸ ἀντίτυπο
γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἱστοσελίδας www.pentalofo.gr

www.pentalofo.gr